

UNIVERZITA PALACKÉHO v OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Lucie Hambálková

Obraz druhé světové války ve vybraných dílech Pavla
Kohouta

Olomouc 2013

vedoucí práce: Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím
uvedené literatury.

V Olomouci dne

.....

podpis

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Janě Sladové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady, které mi ochotně poskytovala, kdykoliv bylo potřeba.

Obsah

Úvod.....	5
1 Osobnost Pavla Kohouta v kontextu současné české literatury.....	6
2 Biografie a bibliografie autora.....	11
3 Analýza děl a jejich přijetí.....	23
4 Obraz druhé světové války.....	25
(na příkladu románů Hodina tance a lásky, Hvězdná hodina vrahů)	
Závěr.....	47
Seznam literatury.....	48

Úvod

Cílem této práce je představit Pavla Kohouta jako významnou osobnost českého kulturního života a na příkladu románů *Hodina tance a lásky* a *Hvězdná hodina vrahů* ukázat, jak autor vykresluje druhou světovou válku.

V první kapitole je Pavel Kohout představen jako básník, dramatik a spisovatel, jak ho vidí česká kritika. Ke zdůraznění kontrastu byla použita autorova vlastní slova, zejména ze stylizované autobiografie *To byl můj život??*

Úkolem druhé části bylo podat základní biografické a bibliografické údaje o autorovi. Faktografickým základem bylo heslo ve *Slovníku české literatury po roce 1945*, které bylo doplněno informacemi z Janouškových *Dějin české literatury* a Kohoutovými vlastními názory z rozhovoru pro *Paměť národa*.

Ve třetí části je možné najít stručný děj románů a jejich poněkud rozporuplné přijetí literární kritikou.

Čtvrtá část tvořící jádro této práce zachycuje druhou světovou válku. V jednotlivých částech bylo popsáno, jak jsou dějinné kulisy použity k rozehrání příběhu a do jaké míry se na tyto obrazy čtenář může spolehnout. K porovnání románového vykreslení událostí s dobovou realitou velmi dobře posloužily odborné, souhrnné historické knihy *Češi pod německým protektorátem* Detlefa Brandese a *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy* Allana Bullocka. Pouze vybranými kapitolami druhé světové války se zabývá Liškův *Protektorát. Éra hákového kříže*, pro základní orientaci v určitých tématech však naprosto dostačující.

1 Osobnost Pavla Kohouta v kontextu současné české literatury

Pavel Kohout je bezesporu jednou z významných osobností českého kulturního života druhé poloviny dvacátého století. Kohoutovy kvality spisovatele a dramatika jsou nezpochybnitelné, jeho osobní život však vzbuzuje v lidech kontroverze. Věhlas autorova díla překonal hranice České republiky, úspěšný je především v německy mluvících zemích. Na životním příběhu Pavla Kohouta by bylo možné převyprávět dějiny Československa ve 20. století. Jak sám autor ve svých životopisech dokazuje, mezi události, které jej formovaly, patří hospodářská krize ve třicátých letech, Mnichov, protektorát, Únor 1948 a padesátá léta, Pražské jaro a normalizace

Částí Kohoutova života, která dodnes v lidech vyvolává spory, jsou padesátá léta. Tehdy byl jedním z mnoha naivních, komunistickou ideologií posedlých mladých lidí. Kohoutovi vrstevníci, Milan Kundera a Lukáš Vaculík, byli v komunistické straně také. Pavel Kohout byl ale ve svém vystupován neaktivnější a svým příkladem ovlivnil mnohé další.

Pavel Kohout byl velmi populární, idol doby, který v poezii hlásal stalinskou ideologii a jehož si nikdo nemohl dovolit kritizovat. Jan Čulík v úvaze nad knihou *Fenomén Kohout* píše: „*Prázdný sud nejvíce duní. Potíž byla v tom, že Kohoutovu extrovertní schopnost "dělat účinné, hlučné a líbivé PR" nevyvažovala v mládí schopnost inteligentní, individuální, vnitřní, kritické reflexe. Chytil se vždycky určité myšlenky, přilíh o ní neuvažoval a "jel".*“¹ Pavel Kohout se tedy nadšeně chopil myšlenky komunismu a tvrdě bojoval za její úplné vítězství. Sám Kohout dnes připouští, že „*prvotní revolucionářství, jaké řinčí v jeho verších a písních, bylo méně spontánní a nezištné, než si tenkrát vmlouval. Zřejmě nechtělo jenom zlepšit svět, ale taky, a možná především, posílit osobní pozici v něm!*“² Za osobní selhání považuje zpolitizování nevěry první manželky ve hře ***Dobrá píseň*** takovým způsobem, že se z ní a jejího milence málem stali nepřátelé režimu. Jak Kohout doznává, odrážela ***Dobrá píseň*** uraženou ješitnost s cílem ublížit těm dvěma, a on sám se stylizoval do role oběti.³

Dozrávání v osobnost je vidět i na situaci kolem kritiky Jana Trefulky.⁴ Zatímco dnes s lehkým pousmáním a ironickým nadhledem píše: „*Ze sna o tom, že je básník stejně dobrý jako známý, ho naštěstí, i když hodně bolestivě, probudil mladý brněnský literát Jan Trefulka... Nic netušícího vrstevníka surově, ale životodárně vyrazil z oběžné dráhy onoho*

1 ČULÍK, Jan. Případ Pavel Kohout – historie o tom, jak vás vyplivne stádo. *Britské listy* [online]. 2002-02-01 [cit. 14. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.blisty.cz/art/9568.html>>.

2 KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? (První díl) 1928-1979*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2005, s. 50.

3 Tamtéž, s. 96.

4 Celá kauza je důkladněji rozebrána v části *Biografie a bibliografie autora*.

socrealistického poety...Dal mu tím jedinečnou možnost najít si ještě včas nové souřadnice pro mnohá další desetiletí pozemské mise.“⁵ V době vzniku kritického hodnocení to však tak dobře nepřijal a kritiku se snažil převést na politickou rovinu.

Postupně se ale Kohoutův názor na svět měnil. Od poloviny šedesátých let vystupoval na obranu nezávislého kritického myšlení. Pavel Kosatík v biografii píše, že zřejmě zapůsobil vliv jeho přítelkyně (a pozdější manželky) Jeleny Mašínové.⁶ Kohout mu na dálku v knize *To byl můj život* odpovídá: „Přesto ani dospělý muž nesdílí názor životopisce, že ho jejich dcera názorově změnila.“⁷

Změna Kohoutova postoje ke komunismu asi probíhala pozvolně, je ale jisté, že Jelena svou naprostou otevřeností Pavla Kohouta ovlivnila. Dokládají to dopisy, které si Jelena a Pavel Kohout v hádce vyměnili. Z Kohoutova dopisu: „...Věděla jsi, že jsem komunista, ještě než jsi za mnou poprvé přišla. Bylas pět let svědkem, jak se peru o věci, které mi mohly být koneckonců lhostejné... Stačil jsem prožít světovou krizi, Mnichov, okupaci, hejdrichiádu, nálety, barikády, Únor, procesy, Dvacátý sjezd i Pražské jaro! Dějiny mají své hráče i diváky. Nevycítám už dávno nikomu, že se jen dívá. Ale nenávidím diváky, kteří lhostejně přihlížejí zotročování, hladomorům i válkám, aby pak ze svých lóží odsoudili povstalce, že nezaklepali a nepřezuli se do trepek.”

Jelena Mašínová napsala: „Patřil jsi k těm, které jsme nenáviděli. Učili jsme se ve škole tvoje básně o Gottwaldovi, o straně, o našich velkých osvoboditelích. Hádali jsme se, jestli je píšeš z blbosti, anebo pro peníze. Chtěla jsem to vypátrat. Tím spíš, že jsi na blbce nevypadal. Chtěla jsem vědět, jací jste doopravdy. Zjistila jsem ke svému úžasu, že tomu všemu skutečně věříš...”⁸

V padesátých letech se tedy Pavel Kohout dopustil chyby, omylu, když nadšeně podporoval komunistický režim. Následně se celý život pokouší toto selhání napravit. V roce 1968 byl jedním z hlavních protagonistů Pražského jara a v době normalizace byl skutečně neohroženým bojovníkem za lidská práva. Pro věc československé svobody a nezávislosti tehdy Pavel Kohout udělal opravdu mnoho záslužných činů. Když byl koncem sedmdesátých let donucen Československo opustit, vykonal pak i ze Západu neocenitelný kus práce pro československou demokracii.

Pro Pavla Kohouta je proto častým tématem, jak výstižně shrnují akademické dějiny, odpovědnost jedince za své činy a možnost odpuštění dávných vin, stejně jako i schopnost

5 KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? (První díl) 1928-1979*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2005, s. 108.

6 KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 202-3.

7 KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? (První díl) 1928-1979*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2005, s. 170.

8 Tamtéž, s. 174-5.

člověka nahlížet sám sebe a zhodnotit dosah vlastního chování.⁹

Jako básník je Pavel Kohout příliš spojen s padesátými léty a s komunistickou ideologií. Jan Trefulka hodnotí Kohoutovu poezii slovy: „*Kohout je nejen spolutvůrcem, ale patrně i produktem, obětí jistého prostředí, kromě kterého nepoznal nic důkladně. Vše je mu jasné, o problémech nepřemýšlí; nedovede samozřejmě o nich říci nic jiného, než co četl nebo slyšel. Co je dosti nepříjemné u člověka neliterárního, je přímo tragédií pro básníka.*“¹⁰ Po této kritice Pavel Kohout už samostatnou básnickou sbírku nenapsal a, jak sám přiznává, začal se více věnovat divadlu. Miroslav Hoznauer se Kohouta zastává a reaguje na častou kritiku slovy, že nebyl jediný zapálený komunist, jen se stal symbolem, protože byl nejvíc vidět.¹¹

Pavlovi Kohoutovi je často vyčítána určitá míra povrchnosti, jeho díla mají efektní formu, která ovšem často předstihuje vnitřní myšlenkový obsah. Jan Lopatka píše o *Katyni*: „*Nápadnost vnější výstavby, přesněji řečeno zaujetí, s jakým se výstavba staví na odív, vyvolává často dojem, že texty nejsou psány, ale že přesnější je, řekneme-li, že jsou inscenovány jako četba, že tu jde o cosi jako dramaturgii četby.*“¹² Jiří Pechar se domnívá, že styl Kohoutovy tvorby ovlivňuje už jeho osobnost, ke které „*patří nepochybně i slušná míra lidské poctivosti, ale patří k nim i určitý sklon k exhibicionismu, očividná potřeba být ve středu pozornosti a jakási až křečovitá tendence promítnout všechny niterné rozpory navenek, být stále tím, kdo bude bojovat proti pokrytectví a hlouposti.*“¹³ Historik Jiří Hanuš považuje za základ bytí a způsob tvorby Pavla Kohouta drama jako způsob sebe prezentace a výstavby děl. Dramatické jsou látky, které zpracovává, volba témat i formální zpracování.¹⁴

Jako dramatik je Pavel Kohout celosvětově uznáván. Mezinárodní úspěch Kohouta – dramatika začíná hrou *Taková láska*, která se stala opravdovým divadelním hitem.¹⁵ Zajímavý je jistě i proces vzniku Kohoutových divadelních her. První kritické čtení vždy Kohoutovi dělal jeho celoživotní přítel, divadelní režisér Luboš Pistorius. Pavel Kosatík k celému procesu poznamenává: „*Pistorius si vždy nechal hru od dramatika nejdřív celou přečíst, potom ji prostudoval sám a nakonec se s ním nad konkrétními místy začal bavit o tom, co jimi chtěl říct. Nutil tím Kohouta, zvyklého tvořit spíš intuitivně, aby své nápady*

9 JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*, díl IV. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008 s. 582.

10 TREFULKA, Jan. *O Pavla Kohouta – O nových verších Pavla Kohouta*. [pdf online]. 1954 [cit. 15. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zdejin/2/trefulka.pdf>>.

11 HOZNAUER, Miroslav. *Pavel Kohout*. 1. vyd. Praha: Komenium, 1991, s. 6.

12 LOPATKA, Jan. Dny sváteční a všední. In *Předpoklady tvorby: kritické vydání*. 2. tištěné, celkové 4. vyd. Praha: Triáda, 2010 s. 187.

13 PECHAR, Jiří. *Nad knihami a rukopisy*. 1. vyd. Praha: Torst, 1996, s. 33.

14 HANUŠ, Jiří. Zakopaný pes komunistického režimu. In *Dějiny – Teorie – Kritika*. Díl I. s. 44 [online]. 2007 [cit. 15. února 2013]. Dostupné z: <http://issuu.com/muaavcr/docs/dtk_071>.

15 Během prvních čtyř let se odehrálo 770 představení; stejně úspěšná byla i za hranicemi. KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 159.

verbalizoval, interpretoval – jinými slovy, aby se více zabýval psychologickou motivací postav.¹⁶

Pavel Kosatík dále zachycuje rozdíly, jak jednotliví autoři Vaňkovských aktovek pojali svou hlavní postavu. U Pavla Kohouta se objevuje hodně citací ze skutečných událostí a zejména z policejního pronásledování chartistů. Jeho hry jsou proto realističtější, zároveň ale ztrácejí něco ze své nadčasovosti, obecně platných rysů života v totalitě, kterou lze vypořádat zejména u Václava Havla.¹⁷

Vladimír Just si zase všimá rozdílného přijetí Kohoutova díla doma i za hranicemi. Zatímco v zahraničí jsou ohlasy na jeho prózy kladné, jak uvádí na příkladu románu *Sněžím*, přijetí doma je mnohem horší. Klade si otázku, zda je to kvůli Kohoutově svazácké minulosti nebo české závisti. Nakonec poznamenává, že „virtuozita, vaudevillová lehkost (pod ní ovšem stohy prostudovaného materiálu) plus zahraniční věhlas – to jsou přesně věci, které se v Čechách neodpouštějí.“¹⁸

Výmluvná je podle Justa i skutečnost, že zatímco v Rakousku dostal Pavel Kohout Státní cenu za evropskou literaturu a v Německu je členem Akademie pro tvorbu a řeč, v České republice podobné ocenění nezískal.¹⁹

Názorová změna se v Kohoutově tvorbě projevuje i ve vztahu k Němcům. Jako devatenáctiletý si cestou do Anglie při průjezdu Německem poznamenává: „Nedali jsme zásadně nikomu nic, kromě několika chlebě, které děti daly ze soucitu parchantům žebrajícím u vlaku. Člověk by s nimi měl skoro soucit, ale ten ho přejde, hned jak mluví s chlapem, který ztratil tři syny při invazi u Stalingradu, ženu v bombardovaných Cáchách a říká: 'Pro Židy by se měly zřídit koncentrační tábory.'“²⁰

První Kohoutovou velkou zkušeností s německým prostředím byla cesta do Berlína v roce 1963, kdy má možnost poznat jak Němce, tak fungování západní demokracie. V Německu byl nejvíc překvapen právě jejich reflexí vlastní minulosti. Nacismus byl v období jediné generace vytěsňen za hranice slušné společnosti.²¹

16 Tamtéž, s. 265.

17 Tamtéž, s. 304.

18 JUST, Vladimír. Kohout, Kohout, Kohout. *Literární noviny*. [online] 1999, roč. 5, č. 21, s. 7 [cit. 13. února 2013]. Dostupné z: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/5.1994/21/7.png>>.

19 Mezinárodních ocenění přibýlo, v České Republice stále žádné.

1969 **cena Theodora Czokora** jako „Dramatik roku“ za hru August, August, august; 1977 **nositel Velké rakouské státní ceny za evropskou literaturu**; 1984 **člen Německé akademie pro řeč a tvorbu**; 1997 **cena občanů německého města Kasselu Sklo rozumu**; 1998 **Rakouský čestný kříž za vědu a kulturu 1. třídy**, 2000 v Basileji **Evropská cena za kulturu a komunikaci**; 2002 **Velký kříž Řádu za zásluhy Spolkové republiky Německo**; 2004 **Čestná medaile hlavního města Vídeň ve zlatě**.

webové stránky Pavla Kohouta. [online] ©2012 [cit. 13. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.pavel-kohout.com/biografie-cz.html>>.

20 KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 39.

21 KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? (První díl) 1928-1979*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2005, s. 179.

V devadesátých letech se Pavel Kohout několikrát vyslovil k otázce sudetských Němců z pozice odborníka na česko-německé vztahy. Postoj sudetských Němců před Mnichovem vnímá jako velezradu a rozvracení první republiky a tento názor šíří v německém prostředí.²² Zároveň se Pavel Kohout nebojí ve svých dílech otevřít v České republice nepopulární otázku poválečného odsunu německého obyvatelstva a otázku české viny.

22 Tamtéž, s. 53.

2 Bibliografie a biografie a bibliografie autora

Základem pro tuto kapitolu bylo heslo Pavel Kohout ve Slovníku české literatury po roce 1945.²³ V jednotlivých podkapitolách jsou životopisné údaje jsou propojené s bibliografickými informacemi.

Dětství a dospívání

Pavel Kohout se narodil 20. července 1928 v Praze jako prvorozený a jediný syn Otomara a Ludviky Kohoutových. Mládí otce Otomara je spojeno s Ruskem, během první světové války trávil čas v ruském zajetí, do legií však nevstoupil. V prosinci 1918 se vrátil do Prahy. V Československu se politicky neprojevoval. V roce 1925 se Otomar oženil s Ludvikou, dcerou ředitele pobočky Živnostenské banky v Táboře. Otomar na přímluvu tchána pracoval u Živnostenské banky. V roce 1929 se rodina přestěhovala do městečka Osvětim v Polsku, kde Otomar získal místo obchodního zástupce firmy Auto Praga. Je ironií osudu, že v domě, ve kterém žili, bydlel později zástupce velitele koncentráku. Po třech letech však pobočka zkrachovala a Kohoutovi byli nuceni vrátit se do Prahy. Kvůli hospodářské krizi nemohl otec najít práci a rodinu proto finančně podporovala matka pletením svetrů a jejich následným prodejem. Otec však práci našel po jedenácti měsících a finanční situace se zlepšila.

Školní docházku Pavla Kohouta ovlivňovala častá onemocnění. Začínal ve škole na bubenečském náměstí Svobody. Se spolužáky si moc nerozuměl, protože se mu posmívali, že je slabý a nechá se od matky vodit za ručičku. V březnu 1939 přestoupil na osmileté gymnázium ve Velvarské ulici (Praha-Dejvice), kde se mu podařilo mnohem lépe zařadit se do kolektivu. Mezi žáky vynikal inteligencí a pílí a učitelé ho dávali za vzor. Poklidné dětství narušila jak mobilizace a události kolem Mnichova, tak vytvoření protektorátu. Pavel Kohout vzpomíná: „Rozhodující dni byly kolem mnichovské dohody, kdy jsem byl s otcem na manifestacích – u Rudolfa, kde vystoupil Syrový, heslo té noci bylo: Dejte nám zbraně, dali jsme si na ně!“²⁴

Do poměrů v rodině však výrazně zasáhla heydrichiáda. Rodinu poutalo přátelství s knězem Vladimírem Petřekem²⁵, který po atentátu na Heydricha ukrýval parašutisty. Petřek

23 Slovník české literatury po roce 1945. [online] last update 2009 [cit. 15. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=43&hl=kohout+>>.

24 Přepis rozhovoru Pavla Kohouta. *Příběhy 20. století, Paměť národa* [online] Zpracoval Jaroslav Richter, 2010-01-05 [cit. 15. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.pametnaroda.cz/story/kohout-pavel-1928-1004>>.

25 KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? (První díl) 1928-1979*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2005, s. 41-43.

byl popraven 5. září 1942, aniž by u výsledků někoho udal či někoho ohrozil. Přesto však celá rodina žila do konce války ve strachu, že jim hrozí zatčení gestapem.

Na popud matky vstoupil Pavel Kohout do Dismanova dětského rozhlasového souboru v roce 1943. Cílem bylo, aby se vyhnul docházce do nacisty ovládaného Kuratoria.²⁶ Pavel Kohout neměl nijak zvlášť velký herecký talent, umělecké prostředí mu však svědčilo, prosadil se jako bavič a komik. Postupně se více zapojoval do organizace činnosti souboru, spoluredigoval časopis Opona – jedeme.

Po náletu na Prahu v únoru roku 1945 se poprvé setkal s mrtvými. Jako sextán pomáhal překládat mrtvé do rakví: „*Tam jsem viděl mrtvého člověka v pozdním stadiu, byla to mladá holka. Dávali nám cigarety a rum, my jsme se přivožrali, a když zahoukaly sirény, tak jsme toho nechali a utekli se schovat.*“²⁷ Druhým výrazným zážitkem bylo Pražské povstání, kdy zažil vyřizování účtů a oběšence na lucernách. Pavel Kohout zaznamenal: „*Když převaha, hlavně psychologická převaha, se překlónila na stranu Čechů, tak se uplatnili devianti, kteří s Němci zacházeli velmi brutálně. Přišli jsme před Topičovo nakladatelství a tam visel člověk na lampě a hořel. Podruhý jsme to viděli ještě na Václavském náměstí. Otec říkal, že tihleti lidi jsou stejní jako ti Němci.*“²⁸ Během povstání zemřelo i několik Kohoutových přátel, zejména Láďa Padior. Záchrana Rudou armádou měla na Kohouta formující vliv. „Osvoboditelé“, jak je vnímal, byli odpovědí na všechny problémy.

Budovatelská léta

Hned po válce začal Pavel Kohout publikovat své první verše (nakladatelství Mladá fronta), stal se nejdřív členem Československého svazu mládeže, v letech 1952–1960 byl členem ústředního výboru této organizace. V roce 1946, hned po osmnáctých narozeninách, se stal členem komunistické strany. Na jaře 1947 byl Dismanův soubor pozván na dvouměsíční zájezd do Anglie na koncertní vystoupení. Pavel Kohout zachytil celou cestu v sérii článků *Anglie očima naší mládeže* v časopise *Rovnost*.

Po maturitě v roce 1947 Pavel Kohout studoval na FF UK, nejprve dva semestry srovnávací literatury, poté estetiku a divadelní vědu; studií však zanechal. Zároveň začal v roce 1947 pracovat v mládežnické redakci Československého rozhlasu.

Po únorovém převratu se zvýšila Kohoutova politická angažovanost. Svůj zápal z

26 Kolaborantská organizace pod vedením ministra školství a lidové osvěty E. Moravce, s plnou podporou říšského protektora K.H. Franka, vzniklá v roce 1942, určená k převýchově mládeže.

MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, s.129-130.

27 Přepis rozhovoru Pavla Kohouta. *Příběhy 20. století, Paměť národa* [online] Zpracoval Jaroslav Richter, 2010-01-05 [cit. 15. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.pametnaroda.cz/story/kohout-pavel-1928-1004>>.

28 KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? (První díl) 1928-1979*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2005, s. 52.

budovatelských let, který mu později bude mnohými vyčítán, popisuje: „*Celý generaci se nám stalo, že jsme se s nejlepšími úmysly stali účastníky zločinu, dokonce jeho propagandisty a opěvovateli.*“²⁹

Na konci čtyřicátých let spoluzaložil a do roku 1952 vedl *Soubor Julia Fučíka*. V letech 1949–1950 byl druhým kulturním přidělcem na československém velvyslanectví v Moskvě. Po návratu z Moskvy se 21. prosince 1950 oženil s Alenou Vránovou, kterou znal už z dob Dismanova souboru. Manželství však dlouho nevydrželo, když se jeho žena během natáčení pohádky *Pyšná princezna* zamilovala do kolegy Vladimíra Ráže. Proti své ženě a Vladimíru Rážovi Pavel Kohout tvrdě vystupoval, z jejich vztahu udělal zločin proti režimu.

Podruhé se Pavel Kohout oženil s Annou Cornovou v prosinci 1952, se kterou měl tři děti Ondřeje (1953), Kateřinu (1954) a Terezu (1957). Každodennímu rodinnému životu se ale příliš nevěnoval. Druhé manželství bylo rozvedeno v roce 1960.

V letech 1951–1952 byl šéfredaktorem časopisu *Dikobraz*, poté absolvoval vojenskou službu, během níž začal působit jako vedoucí redaktor kulturní rubriky časopisu *Československý voják* (do 1955) a rovněž jako člen Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého.

Jako svazácký funkcionář Pavel Kohout hodně cestoval, se *Souborem Julia Fučíka* navštívil NDR (Mezinárodní festival mládeže v Berlíně, 1951) a Finsko (olympijské hry v Helsinkách, 1952), příští rok to bylo Rumunsko (Světový kongres mládeže v Bukurešti, 1953). Jako voják navštívil Čínu (1953), poté Polsko (zasedání Rady Světové federace demokratické mládeže, 1955) a Itálii (1956). V roce 1956 byl několik měsíců reportérem a komentátorem vnitropolitické redakce Československé televize, poté se stal spisovatelem z povolání. V první polovině padesátých let také spolupracoval s StB jako ideový agent.³⁰

Po Chruščovově kritice Stalinova kultu osobnosti na XX. sjezdu KSSS v roce 1956 se u Pavla Kohouta objevily první pochybnosti o komunistickém režimu. Stále ještě pevně věřil v myšlenku komunismu, začal ale opatrně kritizovat to, co odporovalo jeho představě ideálu.

Publikační počátky Kohoutovy tvorby souvisely s aktivitou v mládežnických souborech a v armádě. Vedle didaktických pohádek psal především písně a básně, proklamující v duchu poetiky budovatelského umění komunistické ideály. Z cest často psal reportáže v nadšeném duchu, bez připouštění pochyb.

29 Přepis rozhovoru Pavla Kohouta. *Příběhy 20. století, Paměť národa* [online] Zpracoval Jaroslav Richter, 2010-01-05 [cit. 15. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.pametnaroda.cz/story/kohout-pavel-1928-1004>>.

30 Více o důvodech, které k tomu Pavla Kohouta vedly.

KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 91.

Dvě Kohoutovy nejvýznamnější sbírky veršů zahrnují lyrickoepické vzpomínky na uplynulou válku, ódy na Stalina, Gottwalda a Fučíka, častušky o nových výrobních vztazích a tendenční lyriku z cest, i skladby písňového charakteru, které oslavují mládí a lásku (*Verše a písně 1952, Čas lásky a boje 1954*). Pavel Kohout se v nich pasoval do role mluvčího své generace, před kterým stál úkol bojovat za zářnou budoucnost komunismu.³¹ Sbíрка *Čas lásky a boje* vyvolala velkou diskuzi jak o Kohoutových verších, tak i o budovatelské poezii obecně. Začala ji recenze Jana Trefulky na sbírku *Čas lásky a boje*, kde se píše o Kohoutově neznalosti skutečného života, na který shlíží z výše pódíí, o horečném spěchu, s jakým se řítí svým (spisovatelským) životem. Správné politické přesvědčení nemusí vést k psaní kvalitních veršů.³² Diskuze, kterou tato recenze vyvolala, řešila úlohu literární kritiky ve společnosti, protože po roce 1948 se jedinou funkcí literární kritiky stalo ideové a politické usměrňování autorů.³³

Za první Kohoutovo drama se považuje *Dobrá píseň (1952)*. Tématem je svazácká láska, autor se zde vypořádává se svým neúspěšným manželstvím.³⁴ Na vzorku profesních i lidských typů mládežníků pojmenovává a řeší rozpor mezi soukromým životem individua a povinností sloužit celku. Z dnešního pohledu hra plná politických frází ve své době zapůsobila na obecnstvo a přinesla i kritický osten zaměřený vůči svazácké organizaci v postavě funkcionáře-zedníka.³⁵

Po návratu z Moskvy začíná Pavel Kohout psát filmový scénář z prostředí mládežnických souborů, účastnících se Soutěže tvořivosti mládeže (*Zítř se bude tančit všude 1952*, režisér Vladimír Vlček).

V druhé polovině padesátých let se Pavel Kohout začal naplno věnovat divadlu. Jeho druhá hra *Zářijové noci (1955)* poukázala na necitlivý přístup k člověku ve vojenském prostředí. Na svou dobu byla poměrně kritická, ovšem k řešení konfliktu Pavlu Kohoutovi posloužil systém. Nespravedlnost napravuje zásahem shora nadřízený důstojník. Kohout poukazuje na určité problémy v systému, stále ovšem z pozice komunisty.³⁶ *Zářijové noci* byly v roce 1957 zfilmovány Vojtěchem Jánským.

Drama *Chudáček (1956)* pojednává o nekompetentním člověku, který udělá snadnou kariéru v instituci byrokraticky rozhodující o umění. Drama bylo uvedeno v Armádním

31 JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*, díl II. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008 s. 199.

32 TREFULKA, Jan. *O Pavla Kohouta – O nových verších Pavla Kohouta*. [pdf online]. 1954 [cit. 15. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zdejin/2/trefulka.pdf>>.

33 JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*, díl II. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008 s. 154.

34 KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 101.

35 JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*, díl II. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008 s. 367.

36 Tamtéž, s. 377.

divadle (Divadlo na Vinohradech) a po několika zkouškách staženo kvůli maďarskému povstání.

Na přelomu padesátých a šedesátých let se Pavel Kohout zaměřil na tematiku deformovaného soukromého života a lásky v dramatech *Sbohem, smutku!* (1957), *Taková láska* (1957) a *Třetí sestra* (1959). Drama *Taková láska* Pavla Kohouta proslavilo, hrálo se totiž i na Západě. Hra, která řeší smrt hlavní hrdinky Lídy Matysové, je koncipována jako soudní proces. Postava Pána v taláru navazuje kontakt s publikem a vyšetřuje, zda je za smrt Lídy zodpovědný její milenec Petr Petrus, Lída sama či tlak okolí.³⁷ V roce 1959 byla *Taková láska* zfilmována Jiřím Weisselem.

Ve stejné době napsal Pavel Kohout scénáře k několika filmům: *Cesta* (1959, režie Václav Krška), *Letiště nepřijímá* (1960, režie Čeněk Duba) a *Smyk* (1960, režie Zdeněk Brynych).

Názorový obrat

V šedesátých letech nastává u Pavla Kohouta názorový obrat, kdy první pochybnosti přerostly do otevřené kritiky režimu, stále ovšem z pozice komunisty. Pavel Kohout byl vyloučen z Československého svazu mládeže v září 1962. Na III. sjezdu spisovatelů v roce 1963 již v projevu přiznával chyby a kritizoval nedostatky režimu. V roce 1963 se postupně sblížoval s Jelenou Mašínovou, kterou si v roce 1970 vzal za ženu.

V letech 1963–1966 působil Pavel Kohout jako dramaturg v Divadle na Vinohradech. V té době už Pavel Kohout slavil velký úspěch v zahraničí, hlavně v německy mluvících zemích, kde se o propagaci jeho jména a her stará Eric Spiess. V roce 1963 Pavel Kohout odjel na velkou pracovní cestu do Německa, kterou mu právě E. Spiess dohodl.³⁸

Na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1967 vystoupil s projevem proti cenzuře a omezené svobodě slova. Proto byl spolu s dalšími (I. Klíma, A. J. Liehm, L. Vaculík) podroben stranickému disciplinárnímu řízení. Pavel Kohout se tedy postupně dostává do rozporu s režimem, který donedávna podporoval. V roce 1968 se stal jednou z nejvýraznějších osobností tzv. pražského jara jako jeden z křídl reformních komunistů.

37 KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 154-156.

38 Byla to cesta prozření. Poprvé viděl, jak to v západním Německu funguje.

KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 207.

KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? (První díl) 1928-1979*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2005, s. 176-9.

Do autorské dramatické tvorby v tomto období spadá drama *Říkali mi soudruhu* (1960), zachycující mravní rozpad osobnosti na příběhu Oldřicha Lichého. Tato hra ale byla neúspěšná a po šesti reprízách byla stažena. Hra *Dvanáct* (1963), napsaná pro absolventský ročník DAMU, zachycuje věrnost ideálu přátelství a hereckému poslání. Byla zfilmována (1964, režie Eva Sadková), ovšem také nebyla příliš úspěšná. Změnu přinesla až hra *August August, august* (1967), kde Pavel Kohout využívá prvky absurdního dramatu. Hra je tragikomické podobenství o naivitě lidského snu a o moci neuznávající ani vlastní pravidla hry. Pavel Kohout zde využil specifickou podobu cirkusové poetiky a metaforiky.³⁹

Značnou proslulost získaly v šedesátých letech Kohoutovy aktualizované adaptace děl české i světové literatury (*Válka s Mloky* 1960, *Cesta kolem světa za 80 dní* 1961, *Josef Švejk* 1963). Jejich úspěch spočíval v humorném nadhledu a v obratném využití nové divadelní poetiky, hudebních a pohybových možností muzikálu a zejména filmové techniky montáže a rychlých střihů, která dramatikovi umožňovala s minimálním hereckým obsazením předvádět i složité příběhy.⁴⁰

Spolu s Jelenou Mašínovou se Pavel Kohout vrátil k filmové tvorbě. Napsal scénář *Druhý poločas* (nezfilmovaný), poté napsal scénáře a podle nich sám režíroval dva filmy *Svatba s podmínkou* (1965) a *Sedm zabitých* (1966), které však příliš úspěšné nebyly.

Rok 1968 a normalizace

S okupací 21. srpna 1968 Pavel Kohout zásadně nesouhlasil. Svými postoji se dostal do opozice vůči stávajícímu režimu a postih na sebe nenechal dlouho čekat. V roce 1969 byl vyloučen z KSČ a nadále nesměl publikovat. Na rozdíl od jiných ho nepronásledovaly existenční starosti, naprostá většina jeho příjmů pocházela ze zahraničí, které stát přes veškeré snahy nemohl zabavit.⁴¹

V roce 1973 připravila šestice Ivan Klíma, Karel Kosík, Pavel Kohout, Václav Havel, Alexandr Kliment a Lukáš Vaculík petici za osvobození politických vězňů („*vánoční petice*“), pod níž získali asi 40 podpisů. Pavel Kohout stál i u vzniku *Charty 77*, jejímž byl spoluautorem. Režim vůči chartistům znásobil persekuci a vyprovokoval štvavou kampaň.⁴² Během roku 1978 bylo Pavlovi Kohoutovi a jeho rodině vyhrožováno ublížením. Tlak vyvrcholil zabitím Kohoutova psa. Pravděpodobným organizátorem byla StB, spisy však definitivně otázku nezodpověděly.⁴³

39 JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*, díl II. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008 s. 451.

40 JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*, díl II. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008 s. 461-2.

41 KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 254-5.

42 JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*, díl IV. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008 s. 389.

43 KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 339.

V roce 1979 bylo Pavlu Kohoutovi povoleno vyjet s manželkou Jelenou na pracovní pobyt do Rakouska, návrat do vlasti jim však byl znemožněn a oba byli zbaveni státního občanství.

V sedmdesátých letech přispíval Pavel Kohout do rukopisných a samizdatových sborníků.

Ve třech aktovkách navázal na Havlovu postavu disidentského intelektuála Ferdinanda Vaňka, stejně jako např. Pavel Landovský a Jiří Dienstbier. K dalším aktovkám patří práce ze souboru *Život v tichém domě – Válka ve třetím poschodí* (rkp. 1970), *Pech pod střechou* (rkp. 1972), *Požár v suterénu* (rkp. 1973). Jejich civilně pojatí hrdinové jsou vtahováni do kafkaovsky absurdních situací, často s prvky hororu a postupně přiváděni k aktivní dobrovolné spolupráci s mocí.⁴⁴ Úsměvná jednoaktovka *Sex* (1976) pak nachází absurdní polohy i v „hnutí odporu“ nepraktických disidentů a povahových odlišnostech jeho aktérů.

I v době normalizace Kohout adaptoval prozaická díla, která se zabývala rozporem mezi jedincem a světem. Hry *Ubohý vrah* (něm. 1973 Düsseldorf, česky 1990) a *Ruleta* (něm. 1975 Bern, česky 1991) podle próz Leonida Andrejeva popisují tlak sociálních a dějinných okolností na charakter jedinců i jejich činy. Další adaptací byla hra *Král Colas Kolikátý* (rkp. 1975), která vypráví životní příběh hlavního hrdiny románu Romaina Rollanda Dobrý člověk ještě žije.

Z her, které Pavel Kohout adaptoval pro bytové divadlo, je nejvýznamnější *Play Makbeth* (1978), která byla mnohokrát uváděna v zahraničí.⁴⁵

Na počátku normalizace se začal Pavel Kohout věnovat i próze. Díla z této doby reagují na tragikomiku společensko-politické situace po roce 1969 prostřednictvím absurdní metaforiky a groteskní fabulace, která relativizuje poměr mezi normálním a abnormálním. V *Bílé knize o kauze Adam Juráček...* (něm. Luzern 1970, samizdat 1975, Toronto 1978, Praha 1991) autor vypráví o soudním procesu s učitelem, který praktickým činem popřel platnost fyzikálních zákonů.

V románu *Katyně* (něm. Luzern 1970, samizdat 1978, Kolín nad Rýnem 1980, Praha 1990), který je vystavěn na motivu střední školy pro popravčí, autor kombinuje naivitu dívčího románu, černé grotesky a zvrhlosti. Výstižně je zde ukázána deformace normality, vždy připravené ke zločinům, navíc autor efektivně využívá newspeak, který zastírá skutečné mučení a zabíjení.⁴⁶

44 JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*, díl IV. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008 s. 558.

45 KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 346.

46 JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*, díl IV. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008 s. 414.

Poprvé se Pavel Kohout věnoval úvaze nad vlastní minulostí v knize **Z deníku kontrarevolucionáře**, která německy vyšla už v roce 1969. Jedná se o koláž deníkových zápisů a dobových materiálů, které zachycující výseky ze čtyřicátých a padesátých let, tzv. obrodný proces a následnou sovětskou invazi (něm. *Aus dem Tagebuch eines Kontrrevolutionärs 1969*, česky 1997).

Exil

Od roku 1979 žil Pavel Kohout s Jelenou ve Vídni, následující rok dostali oba rakouské občanství. Hlavní zdroj příjmů představovala v té době spolupráce s Burghtheatrem. V exilu Pavel Kohout neztratil kontakt s českým prostředím a nadále se snažil na situaci v Československu upozorňovat. Krajané v exilu se k Pavlu Kohoutovi často vyslovovali velmi kriticky a připomínali jeho budovatelskou minulost.⁴⁷

Z Kohoutovy vlastní dramatické tvorby do této doby spadají následující hry: **Marie zápasí s anděly** (něm. 1980, exil Toronto 1981, česky 1991), **Pat aneb Hra králů** (něm. 1987, česky 1991), **Malá krevní msta** (1988), **Ecce Constantia!** (rkp. 1988).

Hru **Marie zápasí s anděly** napsal Pavel Kohout pro Vlastu Chramostovou jako příběh jednoho dne ze života kdysi slavné herečky, která je nyní pronásledována režimem. Nyní se rozhoduje, zda má přistoupit na kompromis a přijmout roli v oficiálním divadle.⁴⁸ Další hrou byl **Pat aneb Hra králů**, řešící možnost odpuštění či případné neodpuštění minulých vin. Je to příběh o lži, která se stává jediným smyslem života a poutá k sobě dva muže, a o nenávisti, která tuto lež neustále přiživuje.⁴⁹ Ve hře **Malá krevní msta** dramatickou zápletku vytvářejí letité národnostní konflikty a konfrontace několika Rakušanů a Němců s dědictvím německé viny za válečné zločiny. Další významnou hrou této doby je **Ecce Constantia!**, která se věnuje koncilu v Kostnici, na kterém je upálení Mistra Jana Husa a Jeronýma Pražského zdánlivě nedůležitou událostí.⁵⁰

Pavel Kohout i nadále pokračoval v dramatických adaptacích děl jiných autorů, mezi jeho nejúspěšnější práce z této doby patří Rostandův **Cyrano!** (1982) pro sedm herců, hra **Faramova paměť** (1984) podle povídky Mircey Eliada Ulice, úspěšná byla i adaptace Orwellova románu **1984** (1984).

47 KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 364.

48 JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*, díl IV. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008 s. 568.

49 Tamtéž, s. 582.

50 Tamtéž, s. 573.

Pavel Kohout se v této době věnoval i psaní románů. V humoristické próze *Nápady svaté Kláry* (něm. 1980, Toronto 1981, 1992) rozvíjí příběh o mladé dívce, jež v sobě v době socialismu objeví schopnost věštit. Počátkům formování českého disentu, jeho konfliktům s politickou a policejní mocí a vzniku Charty 77 je věnován „memoárromán“ *Kde je zakopán pes* (něm. 1969, Kolín nad Rýnem 1987, Brno 1990). Formálně tato kniha stojí na pomezí deníku a paměti, kdy je spojena autorská stylizace s autentickými fakty. Tematicke česko-německých vztahů se věnuje kniha *Hodina tance a lásky* (něm. 1989, Kolín nad Rýnem 1989, Praha 1992). Tento román o Terezině za druhé světové války zachycuje slepou věrnost pokřiveným ideálům a z několika úhlů se pokouší vytyčit hranice osobní či kolektivní viny.⁵¹

Po změně režimu

Pavel Kohout se významněji nezapojil do listopadových událostí roku 1989. Podle P. Kosatíka Pavel Kohout takové plány měl a očekával, že v nových poměrech bude hrát důležitou roli jako jeden z nejvýznamnějších příslušníků opozice. Dva dny vydržel ve funkci prezidentova poradce pro zahraniční otázky, s Václavem Havlem se však rozešel a do politiky v České republice ani v Rakousku už nevstoupil.⁵²

Po roce 1989 se Pavel Kohout pravidelně vrací do Prahy, věnuje se vydávání svých knih a divadelních her. Od roku 1996 se významně podílí na organizaci Pražského divadelního festivalu německého jazyka. V roce 1994 vydala Tereza Boučková román *Indiánské léto* (Bratislava 1991), kde mimo jiné kriticky vykresluje svého otce. Vztah mezi Terezou a Pavlem Kohoutem se tím velice zhoršily.

Kohoutovy hry po roce 1989 zachycují „nové poměry“ v polistopadových Čechách. Groteskní fraška *Dvě gorily proti mafii* (2002) je založena na metodě „kuklení“ (skrývání v gorilím převleku).⁵³ Bilanční étos v sobě nese hra *Malá hudba moci* (2006), která byla napsána při příležitosti oslav 250. výročí Mozartova narození. Jedná se o pásmo vzpomínkových výjevů z profesního, společenského i osobního života hlavní postavy, o parafrázi Mozartovy osobnosti, která je vykreslena jako rakouský levicový hudební umělec, jenž se zaváže ke spolupráci s východoněmeckou tajnou policií.⁵⁴

51 JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*, díl IV. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008 s. 453-4.

52 KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? (Druhý díl) 1979-1992*. 1. vyd. Příbram: Pistorius, 2006, s. 279-84.

KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 382.

53 GEJDOŠ, Pavel. V Brně pestrost (Brodwayské muzikály) i nuda (Dvě gorily proti mafii). *České noviny*. [online] 2002-09-19 [cit. 17. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/v-brne-pestrost-brodwayske-muzikaly-i-nuda-dve-gorily-proti-mafii/16516>>.

54 PÁTKOVÁ, Petra. Malá hudba moci – světová premiéra v Národním divadle. *Český rozhlas – Umění a kultura*. [online] 2007-11-12 [cit. 16. února 2013]. Dostupné z:

Sociálně kritický podtón v sobě rovněž nesou dramata *Arthurovo Bolero* (2004), inspirované hrou Rej Arthura Schnitzlera a *Kyanid o páté* (1996), adaptované dílo Tecie Werbovské *Zed' mezi námi*.

Z románů⁵⁵ Pavla Kohouta po roce 1989 jsou nejvýznamnější *Konec velkých prázdnin* (Mnichov 1990, Praha 1996), který zachycuje propletené, tragicky či tragikomicky pojaté osudy několika emigrantů v Rakousku v době osmdesátých let. V roce 1996 vznikl stejnojmenný televizní seriál v produkci České televize (režie Miroslav Luther). Problematiku odhalování spolupracovníků bývalé Státní bezpečnosti se Pavel Kohout pokusil zachytit v „lustračním“ románu *Sněžím* (Mnichov 1992, Praha 1993). V posledních měsících druhé světové války se odvíjí detektivní příběh *Hvězdná hodina vrahů* (Praha 1995). V detailně popsané části o Pražském povstání Pavel Kohout nastínil problematiku moci davu a davové psychózy, dávající příležitost k projevům agresivních pudů. Poté vyšel román *Ten žena a ta muž* (Praha 1999), jehož první část vznikla na počátku let sedmdesátých a druhá v polovině let devadesátých. Je postaven na záměně typických mužských a ženských atributů - do absurdity dovedené soužití submisivního muže a dominantní ženy.

Pavel Kohout se zabýval tématem česko-německého konfliktu i smíření, které se stalo také východiskem románu *Ta dlouhá vlna za kýlem* (Praha 2000). Únorový převrat v roce 1948 a události těsně následující jako zkouška lidských charakterů se staly námětem románu *Smyčka* (Praha 2008). *Cizinec a krásná paní* (Praha, 2009) a *Tango mortale* (Praha, 2012) jsou romány, které nejprve vycházely na pokračování v novinách Mladá fronta Dnes. V knize *Cizinec a krásná paní* se setkávají dvě různé kultury. Zvyklosti a představy Čechů v malém městečku narážejí na odlišný temperament a hodnotový vzorec imigrantů, kteří přicházející z nejrůznějších koutů světa. *Tango mortale* zachycuje vrtkavost lidského života, principiální působnost dobrých a špatných skutků.

Dva výběry shrnují Kohoutovu publicistickou tvorbu. Prvním je kniha *O všem a o ničem* (Praha 2008), která se věnuje článkům do roku 2007, druhým je výběr *Z pohledu trilobita* (Praha, 2010), věnující se tvorbě z období let 2008-2010.

V současné době Pavel Kohout pokračuje ve vydávání osobitě pojatých autobiografií. Nejprve to byla dvoudílná kniha *To byl můj život??* (Praha 2005), v níž Kohout v reakci na biografii Fenomén Kohout publicisty Pavla Kosátika interpretuje své životní i umělecké

<http://www.rozhlas.cz/kultura/divadlo/_zprava/396946>.

55 Informace k této části čerpány z: *webové stránky Pavla Kohouta*. [online] ©2012 [cit. 13. února 2013].

Dostupné z: <<http://www.pavel-kohout.com/biografie-cz.html>>.

Pavel Kohout. *Portál české literatury*. [online] ©2013 [cit. 14. února 2013]. Dostupné z:

<<http://www.czechlit.cz/autori/kohout-pavel/author.bibliografie/>>.

peripetie od narození do počátku devadesátých let. Další v pořadí je autobiografická kniha *Můj život s Hitlerem, Stalinem a Havlem* (Praha 2011), z autobiografických děl zatím nejotevřenější a nejméně stylizovaná.

3 Stručný děj a recepce děl

Tato kapitola byla zařazena pro bližší pochopení motivace postav a dějových souvislostí, bez kterého by porozumění následující části *Obraz druhé světové války* mohlo být ztíženo. Úmyslně byly použity recenze, které si vzájemně odporují, aby byla doložena skutečnost, že literární pravda se občas hledá jen s obtížemi. Autorky této práce zastává názor, že oba romány jsou formálně skvěle vystavěné a přesně vystihující dobu. Šablonovitost postav, které si recenzenti shodně všímají, lze do jisté míry najít pouze u *Moravy* a *Jitky*, kteří postrádají výraznější záporný rys, kterým by se stali opravdovějšími.

Hodina tance a lásky

Základem románu s podtitulem *Německá romance* byl filmový scénář Jeleny Mašínové z šedesátých let. Ona a Pavel Kohout v té době navštívili Terezínskou pevnost, jejíž prostředí na oba hluboce zapůsobilo. Román vyšel česky v roce 1989 v nakladatelství Index v Kolíně na Rýnem, podruhé v roce 1991.

Základní dějová linie je prostá. Kristina Kleinbergerová, německá dívka zbožňující balet, přijede do terezínské pevnosti za rodiči (Gertruda a Karel Kleinbergerovi) z bombardovaného Berlína. Na matčinu prosbu jí otec - velitel obstará k narozeninám učitelku tance, židovku Annu ze sousedního ghetta. Když Kristina s úžasem zjistí, že je to slavná primabalerína královské opery v Budapešti, snaží se přesvědčit otce, aby jí umožnil návrat na jeviště. Tím ovšem přivede jeho i sebe do konfliktu mezi vlastním svědomím a vírou ve Vůdce. Otec, který byl pro dceru vždycky morální autoritou a sám sebe považoval za člověka, který slouží právu, v krizové situaci souhlasí s návrhem podřízeného (Wolfgang Weissmüller), že problém s židovkou „vyřeší“. Trucující Kristina věří, že tanečnici pomohla dostat se zpět k rodině, a na konci se s chutí zakousne do narozeninového dortu.

V epilogu po dvaadvaceti letech se Kristina pod jménem Chrystle vrací do Terezína a rekapituluje svůj život po válce. V závěru se autor zamýšlí nad problémem ideologií, kdy porovnává nacismus se stalinismem a uvažuje nad sdělitelností zkušenosti a nad schopností lidí poučit ze z chyb jiných.

Milan Hoznauer popisuje román jako „*sentimentální příběh, odehrávající se v hrůzyplných kulisách*.“ V rozboru si všímá scén mezi Kristinou Kleinbergerovou a Wolfgangem Weissmüllerem, které popisují, jak se zamilovali. Hoznauer pravděpodobně nemá o románu valné mínění, domnívá se, že „*aby mu (románu) dodal jakousi myšlenkovou*

hloubku, napsal k němu autor filozofický epilog, v němž se snaží objasnit motivaci jednání v totalitních režimech.“⁵⁶

V recenzi Emila Lukeše je vyzdvížen jako hlavní záměr autora „ukázat ideologii nacismu a každé diktatury v jejich nakažlivé všednosti a zdánlivé normálnosti.“ Všimá si, že román je koncipován jako drama, které dodržuje aristotelovskou jednotu místa (pevnost Terezín), času (6. červen 1944) i děje. Základní kontrast románu vyplývá z dvojího světa, idyla prázdnin s bazénem, narozeninovou oslavou, milostnými schůzkami na jedné straně, vězení, popravy a ghetto jako noční můra na straně druhé. Vyzdvihuje, „*jak koncentrovaně je tato dějová próza vyprávěna, jak se v ní střídá tempo, jak mistrně je fabulována a kompozičně řešena, jak umně a přirozeně jsou v zajímavých konfliktech proplétány vztahy mezi postavami a konečně, jak po promyšlených peripetiích spěje příběh k dramatickému vrcholu.*“ Epilog Lukeš naopak považuje za zbytečný a narušující celkové vyznění díla.⁵⁷

Hvězdná hodina vrahů

Román Hvězdná hodina vrahů vyšel v roce 1995. Příběh se odehrává v Praze ke konci druhé světové války. Začíná vraždou baronky von Pommeren. Z výpovědi domovníka vyplyne, že vrahem musel být Čech. Kvůli rozdílné národnosti pachatele a oběti je proto případ vyšetřován českou protektorátní policií (adjunkt Jan Morava s nadřízeným komisařem Beranem) pod dohledem gestapa (vrchní kriminální rada Erwin Buback). Při společném pátrání, které původně gestapu sloužilo jako možnost kontrolovat českou stranu, se Morava a Buback začínají vzájemně respektovat. Pro plánovanou akci na chycení vraha se jako volavky nabídnou Moravova snoubenka Jitka a Bubackova milenka Grete. Při nešťastné souhře okolností vrah Antonín Rypl smrtelně poraní Jitku, což posílí motivaci obou mužů ho chytit. Příběh vrcholí během Pražského povstání, kdy se Antonín Rypl zapojí do bojů jako charismatický vůdce a strhává lidi k amorálnímu chování. Morava už je jen svědkem, jak se Gretě podaří Rypla zastavit, bohužel Buback už je po smrti.

Věra Brožová si ve své recenzi všimá tradičních kvalit Kohoutových románů, což je „*přehledné hrací pole, herní čas přesně vymezen, figury vysoustruženy a hierarchizovány, základní tahy promyšleny.*“ Německá dvojice (Buback a Grete) působí mnohem civilněji než jejich český protipól, Morava a Jitka, u nichž platí, že „*dobrého není nikdy dost.*“ Příběh

56 HOZNAUER, Miroslav. *Pavel Kohout*. 1. vyd. Praha: Komenium, 1991, s. 34-36.

57 LUKEŠ, Emil. Nelidskost fanatismu. Nad Kohoutovou Hodinou tance a lásky. *Tvar* [online]. 1993, roč. 4, č. 4 [cit. 21. března 2013]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/4.1993/4/4.png>>.

podle Brožové svým barvitým, plakátovým líčením evokuje film. Celou napínavou kriminální zápletku považuje za možnou „úlitbu tomu, co dnes řadový čtenář běžně konzumuje a žádá.“⁵⁸

Eva Profousová se k románu vyjadřuje kritičtěji, román jako celek podle ní vyznívá poněkud rozpačitě, „příliš široký dějový záběr, šablonovitost většiny postav a autorská snaha o nepředpojatost a pochopení emocí obou zúčastněných stran vedou bohužel k tomu, že *Hvězdná hodina vrahů* působí více jako předloha pro filmové zpracování než literární dílo.“ Jako příklad uvádí životní peripetie Bubacka a Grete. U vraha Antonína Rypla si Profousová všímá rozporu mezi první částí, ve které je popisován jako sadistický sexuální deviant, a druhou částí, kde se Rypl změní v charismatického zabijáka Němců, který dokáže motivovat ostatní.⁵⁹

58 BROŽOVÁ, Věra. Nový román Pavla Kohouta. *Tvar* [online]. 1996, roč. 7, č. 1 [cit. 21. března 2013]. ISSN 0862-657 X Dostupné z: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/7.1996/1/21.png>>.

59 PROFOUSOVÁ, Eva. Příspěvek Pavla Kohouta k česko-německému smíření. *Tvar* [online]. 1995, roč. 6, č. 42 [cit. 21. března 2013]. ISSN 0862-657 X Dostupné z: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/6.1995/42/4.png>>.

4 Obraz druhé světové války

Oba romány se odehrávají v posledním roce druhé světové války. *Hodina tance a lásky* je situována do 6. června 1944, dne, kdy začalo vylodění Spojenců v Normandii. *Hvězdná hodina vrahů* se odehrává od února do května roku 1945 s hlavním důrazem na květnové Pražské povstání.

Kapitola ***Obraz druhé světové války*** je rozdělena do čtyř podkapitol: První část (***Události vedoucí ke druhé světové válce***) je řazena chronologicky, ve druhé kapitole (***Průběh války***) je použito nejprve dělení tématické (Německo, Akce Spojenců, Pražské květnové povstání), pak chronologické. Třetí kapitola (***Pod německým útlakem***) ukazuje, jak jsou v obou románech zachyceny tři skupiny lidí - židé, vězni v pevnosti Terezín a Češi v protektorátu. Čtvrtá kapitola (***Pochyby o správnosti ideologie***) zachycuje pochybnosti jednotlivých postav o správnosti svého světonázoru.

Události druhé světové války mohou být jednotlivými postavami zmíněny pouze jako fakt bez dalšího komentáře. Od čtenáře se vyžaduje znalost historických souvislostí, pokud si přeje mít jasný přehled o motivaci postav, pro pochopení děje však nejsou nezbytné. Dvě události druhé světové války jsou použity přímo pro výstavbu děje - vylodění Normandii a Pražské povstání. Z historického hlediska jsou obě události poměrně faktograficky přesné.

4.1 Události vedoucí ke druhé světové válce

Cesta Adolfa Hitlera k moci je tématem, kterému se Pavel Kohout věnuje v obou románech. V *Hodině tance a lásky* je život A. Hitlera zachycen od pobytu ve vězení ve dvacátých letech, protože jedna z hlavních postav románu, Karel Kleinburger, byl od počátku jeho stoupencem. Vzpomíná na to, že „*znal Vůdce osobně ještě z časných mnichovských dob. Po jeho odsouzení v roce 1923 jezdil jako tajný kurýr do Landsbergu, aby přebíral od sympatizujících dozorců nové stránky knihy Mein Kampf.*“ (*Hodina tance a lásky*, s. 24) Toto retrospektivní vzpomínání je u Karla Kleinburgera plné nadšení a prvotního zápalu pro boj za správnou věc. Pro věrohodné vyličení motivace postav mohl Pavel Kohout využít vlastní zkušenost.⁶⁰ Autor popisuje, jak Karel Kleinburger s manželkou pomáhali nacistickému hnutí: „*Byli střídavě posly, ubytovateli hledaných straníků, přechovávači zakázaných tiskovin i*

60 V rozhovoru pro Literární týždenník Pavel Kohout říká: „*Zkoumal jsem, kam bychom byli asi došli my, kdyby Stalin zemřel o dvacet let později. Dosazoval jsem do toho příběhu z jedné diktatury typy, motivy, dialogy, problémy a pocity, které jsem znal z jiné, a ono to fungovalo.*“
KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 374.

zbraní. Odměnou jim byl občasný dík, finanční zdroje už dávno vyschly.“ (Hodina tance a lásky, s. 28)

Autor zdůrazňuje, že Karel Kleinburger nikdy nechtěl získat politickou moc, byl ryzí idealista, který bojoval za to, co podle něj bylo správné. Později je zdůrazňováno trojmístné (velmi nízké) číslo jeho stranické legitimace, ovšem jako nepolitickému člověku „*mu ji museli poslat poštou, neboť nebyl členem žádné místní skupiny NSDAP.*“ (Hodina tance a lásky, s. 30)

Nejvýznamnější události této doby jsou čtenáři připomínány tak, jak ovlivňovaly život jednotlivých postav. Mluví se o ***dni, kdy Hindenburg předal moc Hitlerovi.***⁶¹ Datum je Pavlem Kohoutem použito jako nadsázka, když vysvětluje, proč se židovský milenec Moniky Grubeové rozhodl emigrovat hned na počátku třicátých let a prokázal tak schopnost orientovat se v politickém dění.

Požár Říšského sněmu z února 1933⁶² je zdůrazněn jako doba, kdy poprvé viděl Karel Kleinburger mrtvého člověka. Komentuje to slovy: „*Ani skutečnost, že to byl majitel komunistické tiskárny a že ho ukřižovala zdivočelá lůza, která svým slizem poskvrní každé ušlechtilé povstání, nezmenšila jeho děs.*“ (Hodina tance a lásky, s. 59) Myšlenka, že jakékoliv povstání vždy přitáhne pozornost lidí, kteří ho využívají ke svým cílům, často i zvráceným, je podrobně rozpracována v Kohoutově pozdějším románu Hvězdná hodina vrahů.

Noc dlouhých nožů, masová poprava vůdců SA⁶³, je zmíněna v souvislosti s Karlem Kleinburgerem a jeho úplným přesvědčením o správnosti Hitlerova rozhodnutí. „*Vůdce byl povolán, aby vrátil Německu čest; kdokoliv ji vymění za prasečí koryto, zaslouží si řeznický nůž.*“ (Hodina tance a lásky, s. 30). S touto událostí souvisí i poznámka správce magacínu Slabicara, skrývajícího svou homosexualitu, že nezapomněl, „*jak před deseti lety smutně dopadli šéf štábu SA Röhm a jeho růžoví souvěrci.*“ (Hodina tance a lásky, s. 104) Opodstatnění akce hájil A. Hitler před říšským sněmem právě poukázáním na Röhmův

61 Adolf Hitler byl Říšským kancléřem jmenován 30. ledna 1933 prezidentem Paulem von Hindenburgem, po několik měsíců probíhajícím povolebním vyjednávání, kdy jeho strana NSDAP (Národně socialistická dělnická německá strana) vyhrála volby se ziskem 33,1% procent voličů.

JÄCKEL, Eberhard. *Německé století*. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, s. 72-3.

62 K úmyslnému požáru došlo 27. února 1933. Údajným viníkem (později popraveným) byl holandský komunistka Marinus van der Lubbe. Požáru využil A. Hitler k zrušení základních lidských práv a k vyhlášení stanného práva pod záminkou boje proti komunistům. Otázku, zda požár nezaložili sami nacisté, se dodnes snaží historikové zodpovědět.

BULLOCK, Alan. *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*. 1. vyd. Plzeň: Mustang, 1994, s. 305-6.

63 Velitel úderných oddílů NSDAP (Sturmabteilung, SA) Ernst Röhm měl v úmyslu vybudovat novou říšskou armádu pod svým vlivem. Z obavy před Röhmovým politickým vlivem dal Adolf Hitler ve dnech 30. června a 1. července 1934 příkaz k zavraždění Röhma a třetiny vyššího velení SA.

JÄCKEL, Eberhard. *Německé století*. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, s. 83.

nemorální životní styl.

V Karlu Kleinburgerovi vyvolala smíšené pocity *Křišťálová noc*⁶⁴. Sdílel sice rozhořčení vůči židům, které zaznělo v projevu, jež akci rozpoutal. Přesto si kladl otázku: „*jestliže se hnutí, které spatřovalo své poslání v odstranění bezpráví Výmarské republiky, přestane náhle samo řídit právem, jak je to pak s jeho morálním nárokem na vůdčí roli?*“ (Hodina tance a lásky, s. 194)

Na rok 1938 jako na významný rok pro Německo vzpomíná Gertruda Kleinburgerová. Připomíná dvě významné události, *připojení Rakouska*⁶⁵ a *Mnichovskou dohodu*⁶⁶. Na obě události čtenář nahlíží očima Němců jako na spojení zemí, které k sobě váže historická tradice soužití v jednom státu. „*Její vlasy se jí často zdají být lanem, které ji váže k roku 1938, roku bouřlivě oslaveného Anschlussu Rakouska a Mnichovské dohody, v němž se i Sudety díky Vůdcově geniální taktice vrátily bez boje domů do Říše.*“ (Hodina tance a lásky, s. 38)

Podobně nadšeně vidí události třicátých let i jedna z hlavních postav románu Hvězdná hodina vrahů, Erwin Buback. „*On, jeho mladá žena, jejich rodiče i známí zaníceně souhlasili s Vůdcovým rozhodnutím vrátit vzkříšenému národu zcizená území. Bouřlivě pozdravovali připojení Rakouska. Erwina hluboce potěšilo, když se do lůna Velkoněmecké říše vrátily jeho Čechy. Zažil opojnou noc pochodní v osvobozeném Karlsbadu a zaslzel dojetím, když prapor nového Německa zavlál i nad rodnou Prahou.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 73)

Velkou roli v připojení Sudet sehrála *Sudetoněmecká strana Konráda Henleina*⁶⁷, ve které si snaží vybudovat postavení jedna z vedlejších postav, správce sálu Himmler.

Ve Hvězdné hodině vrahů si autor spolu s postavou Erwina Bubacka klade otázku, proč vlastně měl Adolf Hitler v třicátých letech v Německu takovou podporu a co lidé od jeho režimu očekávali. Byl to hlavně příslib klidu a pořádku. „*Utvrzovala v tom i konjunktura po nástupu Vůdce. Nad drsným přístupem režimu k opozici, která se ostatně po volbách scvrkla*

64 Křišťálovou nocí je označován protizidovský pogrom v noci ze 9. na 10. listopad 1938, který rozpoutal projev Josefa Goebbelse. Jako impulz posloužil atentát na německého diplomata Ernsta von Ratha, který provedl Žid Herschel Grünspar.

FRANKL, Michal. Křišťálová noc (1938). In: *holocaust.cz* [online]2011-09-26 [cit. 14. března 2013]. Dostupné z: <<http://www.holocaust.cz/cz2/history/events/pogrom1938>>.

65 Připojení Rakouska (tzv. anchluss/ anšlus) k nacistickému Německu z 12. března 1938, ke kterému došlo po ozbrojeném převratu pod vedením Arthura Seyß-Inquarta.

LIŠKA, Vladimír. *Protektorát. Éra hákového kříže*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2010, s. 25-6.

66 Dohoda čtyř mocností (Francie, Velké Británie, Itálie a Německa) o podstoupení Sudet Německu do 10. října, podepsaná v noci na 30. září. 1938. Jedná se o velké politické vítězství Adolfa Hitlera.

BULLOCK, Alan. *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*. 1. vyd. Plzeň: Mustang, 1994, s. 576.

67 Strana (SdP) byla založena v roce 1933 Konrádem Henleinem a sdružovala německé obyvatelstvo na území Československa. V roce 1938 získala přes 90% hlasů německé menšiny a aktivně podporovala Hitlerovu politiku proti Československu.

LIŠKA, Vladimír. *Protektorát. Éra hákového kříže*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2010, s. 28.

na ubohých deset procent, přimhouřili oči i liberálové díky i jiným jevům, v Evropě otrášené hospodářskou krizí nevidaným. Už jen Die neue Beschäftigungspolitik odstranila rázem nezaměstnanost a obdařila Říši mimo jiné nejmodernější sítí dálnic...“⁶⁸ (Hvězdná hodina vrahů, s. 241-2)

4.2 Průběh války

Německo

K *počátkům války* se postavy obou románů příliš nevracejí. Pokud ano, tak pouze jako k připomínce doby bývalých německých vítězství, která ovšem už pominula. Jako příklad slouží vzpomínka Gertrudy Kleinburgerové před ostatními ženami na oslavě narozenin, která čtenářům poslouží jako rekapitulace nejdůležitějších událostí.⁶⁹ „K mým pětatřicetinám mě Karel pozval do Prahy, byla právě třetí měsíc zase německá. O rok později mi slíbil zvlášť skvělý dáreček. Byla to blesková válka proti Francii. V jednačtyřicátém se omluvil, že se dárek zpozdí, ale bude ještě skvělejší než rok předtím. Za čtrnáct dnů začalo ruské tažení. A rok nato jsem dostala Rommelovu ofenzívu v Africe!“ (Hodina tance a lásky, s. 57) Další slavná vítězství Gertruda vyjmenovat nemůže, naopak se začínají počítat ztráty Německa.

*Bitva u Stalingradu*⁷⁰ jako první vážná prohra německé armády je zmíněna několikrát, většinou právě jako první známka toho, že Německo nemusí být neporazitelné. Karel Kleinburger byl nasazen do boje právě po porážce u Stalingradu. „Nečekaná porážka otrásla frontovými kádry. Muži jako Kleinburger, šířící důvěru ve Vůdce a vítězství, byli náhle žádáni vpředu.“ (Hodina tance a lásky, s. 34). Erwin Buback prohru u Stalingradu spojuje s dalšími prohrami Německa. „Na německých duších ležela dosud jako strašná noční můra nečekaná a k tomu tak zdrcující porážka Paulusovy Šesté armády u Stalingradu i úspěšná invaze ve Francii.“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 83) A na jiném místě Erwin Buback popisuje, jak je nemožné otevřeně hovořit s kolegou o čemkoliv jiném než o počasí. Lidé mají strach z toho,

68 Po nástupu A. Hitlera Německo opravdu překonalo hospodářskou krizi, tak jak situaci popsal Pavel Kohout. Více například zde:

JÄCKEL, Eberhard. *Německé století*. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, s. 90-91.

69 Zmíněné události chronologicky: vytvoření Protektorátu Böhmen und Mähren (15. března 1939), bitva o Francii (*Fall Gelb*, 10. května - 22. června 1940), napadení Sovětského svazu Německem a vytvoření východní fronty (22. června 1941, tzv. operace Barbarossa), Erwin Rommel – tažení v Africe vrcholí dobytím Tobrúku

70 Probíhala od podzimu 1942 do zimy 1943, skončila kapitulací maršála Friedricha Pauluse, velitele 6. armády, 31. ledna 1943. Pro Německo znamenala hlavně materiální a morální ztráty. V době obklíčení Stalingradu Rudou armádou v prosinci 1943 bylo ve městě 230 300 německých vojáků, z tohoto počtu kapitulovalo 80 500 vojáků, zajato bylo 91 000 mužů.

MACDONALD, John. *Velké bitvy 2. světové války*. 1. vyd. Praha: Slovart, 1995, s. 92-98.

že druhá strana by si mohla rozhovor vyložit jako kritiku Říše a začít udávat. „*Komické! Napadlo ho, jak od jisté doby, přesně řečeno od konce Stalingradu, ale nejpozději od vylodění Spojenců v Normandii, ztratily podobné rozhovory jakýkoliv obsah... Situace na frontách byla už vůbec tabu.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 72)

V románu Hvězdná hodina vrahů je několikrát zmíněn neúspěšný *atentát na Hitlera*⁷¹ ze dne 20. července 1944. Manžel první zavražděné ženy, baron von Pommeren, byl v podezření vlastních lidí. „*Posmrtné vyznamenání mělo vyzvednout, že i stará šlechta drží s Hitlerem, ale v kruzích pražských Němců koluje pověst, že ruští partyzáni jen o málo předešli gestapo. Generál byl už dávno podezřelý z podpory idejí, které teprve loni vedly k neúspěšnému atentátu na Vůdce.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 57) Erwin Buback ukazuje, jak se měnil názor na tuto událost. V době atentátu ho odsoudil „*jako zruďný čin zrádců ve službách nepřítelů*“. Ovšem později si klade otázku: „*Nebyli však pachatelé nakonec jenom vlastenci, které přepadla pochybnost podobně jako Hilde a jeho?*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 84)

Několikrát je zmíněna *tajná zbraň*⁷², která má obrátit nepříznivý vývoj ve válce. Práci na jejím usilovném dokončení hlásala propaganda. V rozhovoru mezi Meckerlem a Bubackem padne, že tajná zbraň má být nasazena v polovině května a že ústup je pouze past, jak nalákat nepřátele.

Erwin Buback však dokáže propagandu prohlédnout a zhodnotit situaci střízlivě, i když poněkud emotivně. „*Slavná tajná zbraň není než poslední smrtící lež, blaf, žvást, trik, lest, sprostý podvod a podraz, který má o pár týdnů prodloužit soumrak falešných bohů...*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 135)

Dalším možným způsobem, jak zmínit důležité události, jsou noviny. Jako například v situaci, kdy Antonín Ryppl čte nejdůležitější nadpisy z rubriky zprávy ze světa. „*Duce Benito Mussolini byl se svou družkou zákeřně zajat partyzány, zastřelen a pověšen za nohy na benzínovou pumpu.*⁷³ *Vůdce a říšský kancléř vyznamenal na svém bojovém stanovišti v*

71 Tzv. akce Valkýra, pod vedením plukovníka Clause von Stauffenberga, jejímž cílem bylo po smrti Hitlera provést vojenský převrat a zatknout vůdčí členy SS a NSDAP. Akce neúspěšná, výbuch byl utlumen dubovým stolem.

BULLOCK, Alan. *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*. 1. vyd. Plzeň: Mustang, 1994, s. 817-823.

72 Tajná zbraň, která by přinesla obrat ve válce, je zřejmě opravdu výmysl propagandy. Přehled o tom, co mohlo být za “tajnou zbraň” považováno, podává Vladimír Liška v kapitole Mýtus nacistických tajných zbraní. LIŠKA, Vladimír. *Protectorát. Éra hákového kříže*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2010, s. 135-153.

73 Walter Audisio, antifašistický bojovník známý jako plukovník Valerio, dostal příkaz Mussoliniho popraviti. 28. dubna 1945 vtrhl Valerio do selského stavení u jezera Como, kde se Mussolini s milenkou Clarou Petacci ukrýval. Jejich mrtvá těla byla převezena do Azzony a 29. dubna 1945 pověšena hlavou dolů na nosnících rozbombardované čerpací stanice na Piazzale Loreto v Miláně. BULLOCK, Alan. *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*. 1. vyd. Plzeň: Mustang, 1994, s. 876.

*Berlíně příslušníky Hitlerjugend*⁷⁴.“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 223)

Smrt Hitlera dne 30. dubna 1945 pro Erwina Bubacka znamená v první chvíli úlevu, že válka skončí. Bubackova přítelkyně Grete vyjadřuje své pocity z Hitlerovy smrti naplno: „*Ten bastard pošel! jásala, - ten bastard zdechl!!*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 235) Podle oficiální propagandy měl Adolf Hitler padnout při obraně Berlína. Jeho smrt způsobila rozpad vedení a nebylo jasné, kdo vlastně velí a co se bude dál dít. Erwin Buback situaci komentuje: „*Smrtí Hitlera se viditelně zřítíla na hlavu postavená pyramida Třetí říše. Kdo vlastně převzal nejvyšší moc rozhodovat o dalším osudu německého národa, o životě a smrti milionů? Záhadně zmizelý Goebbels? Admirál Dönitz, který se ohání jakousi Vůdcovou závětí? Anebo přece jen říšský maršál Göring, který v ní byl údajně prohlášen za zrádce?*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 247)⁷⁵

Akce Spojenců

Vylodění v Normandii⁷⁶, tzv. operace Overlord, je akce Spojenců, které je věnována největší pozornost. Pavel Kohout zasadil do dne, kdy operace 6. června 1944 začala, děj románu *Hodina tance a lásky*. Příběh, který se odehrává v Terezíně, narušují zprávy z vnějšího světa. Karel Kleinburger oznamuje společnosti: „*Pánové, Vrchní velitelství branné moci oznámilo, že se Anglo-Američané pokusili o přistání ve Francii. Naši kamarádi je hrdinně odrážejí do moře...*“ (Hodina tance a lásky, s. 57) První informace jsou jen mlhavé a dokonce mírně povzbudivé, jako v rozhovoru velitele Kleinburgera se zástupcem Grubem „*Novinky z Francie? - Je to v Normandii. Nechytili se. Zatím. - Dobře. Konec.*“ (Hodina tance a lásky, s. 66)

Pozdější zpráva OKW (Vrchní velení Wehrmachtu) upřesňuje rozsah operace i jména míst, na kterých vylodění probíhá, Ste. Mere Eglise, Pic Du Hoc, Port-en-Bessin, Arromanches, Ouistreham. Zatím vše vypadá nerozhodně. „*Pod tím ocelovým deštníkem přistávají nesčetné vylod'ovací čluny. Val však vzdoruje jako kovadlina, mořské vlny jsou temně rudé, na plážích duny z mrtvých.*“ (Hodina tance a lásky, s. 87)

Karel Kleinburger si všímá odlišností, které obsahuje zpráva pro veřejnost. Čtenář

⁷⁴ V den svých šestapadesátých narozenin, 20. dubna, se A.Hitler setkal se skupinou šestnáctiletých mladíků z Hitlerjugend. Bylo to jeho poslední veřejné vystoupení.

BULLOCK, Alan. *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*. 1. vyd. Plzeň: Mustang, 1994, s. 861.

⁷⁵ Odpovědi na otázky, které si klade Buback: 1. května Joseph Goebbels s manželkou Martou spáchali sebevraždu poté, co usmrtili svých šest dětí ; Hitlerova závěť za nástupce označila admirála Dönitze, Göring a Himmler byli vyloučeni ze strany a zbaveni všech funkcí.
Tamtéž, s. 866-7.

⁷⁶ Faktografické údaje vylodění v Normandii odpovídají historické skutečnosti.

MACDONALD, John. *Velké bitvy 2. světové války*. 1. vyd. Praha: Slovart, 1995, s. 132-142.

snadno získá představu, jak funguje propaganda. Ve zprávě chybí tísnivé údaje o rozsahu invaze a síle útočníků, obsahuje ale navíc mnoho dramatických detailů, jako například nezdařený výsadek Britů nad městem Ste. Mere Eglise, kde hořící kostel vytvořil žhavý vír, který parašutisty strhával do svého jícnu. (Hodina tance a lásky, s. 107) Účinnost takového dramatického líčení na sobě pozoruje i Karel Kleinburger, když si jména měst hledá na nástěnné mapě. „*Od oka měří vzdušnou čáru invaze a ustrne. Drastické obrazy parašutistů, škvířících se v hořícím kostele či trsů mrtvol v horolezeckých lanech odvedly dokonce i jeho pozornost od povážlivé skutečnosti, že vyloďování probíhá v šířce skoro osmdesáti kilometrů.*“ (Hodina tance a lásky, s. 126)

Na konci dne Karel Kleinburger říká ženě, že pokud Vůdce dovolí Spojencům přistát, bude k tomu mít důvod. Dál tedy pevně věří ve Vůdcovy schopnosti, i přes pochybnosti, které mu den přinesl.

Naproti tomu jeho zástupce Grube v tutéž chvíli poslouchá „nepřátelské“ německé vysílání z Londýna, získává přesné informace o celé akci. „*Proti tisícům bombardovacích, stíhacích i výsadekových letadel vzletlo podle této zprávy ani ne čtyři sta německých strojů, z nichž více než čtvrtina byla už sestřelena. Proti největší námořní armádě všech dob vypluly tři torpédoborce s hejnem rychlých člunů a ponorek, jejichž oběť se ukazuje být marná. Invazní vojsko s sebou dokonce přivleklo přes Kanál obrovské umělé doky, takže koncept obrany pozemních přístavů se zhroutil.*“ Grubemu je proto jasné, že Normandie už je ztracena a s ní celé Německo, když si zoufale myslí: „*Říše je v hajzlu, je v hajzlu, je v hajzlu...!*“ (Hodina tance a lásky, s. 198)

Další velkou akcí Spojenců, které je věnována pozornost, je plošné **bombardování německých měst**⁷⁷. Je zmíněno bombardování Hamburku, při kterém zahynula celá rodina Grete. „*Moji rodiče i oba bratři, kteří byli řízením osudu současně na dovolence, zahynuli při prvním náletu na Hamburk.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 118)

Velké bombardování Berlína z března 1944 zažívá Kristina Kleinburgerová před svým odjezdem do Terezína. Několikrát je zmíněno i bombardování Drážďan (13.-15. února) jako města nejvíce zničeného Spojenci.

Román Hvězdná hodina vrahů začíná bombovým **náletem na Prahu** ze 14. února 1945, kdy jednotlivé postavy spekulují, zda šlo o omyl a cílem měly být Drážďany, což je

77 K bombardování **Hamburku**, o kterém se zmiňuje Grete, došlo v noci 24. na 25. července 1943. Usmrceno bylo 42 000 Němců, jedná se o nejničivější Spojenecký nálet.

Bombardování **Drážďan** způsobilo velké ztráty na životech (do 25 000) převážně civilního obyvatelstva a zničení architektonicky ceněného místa. Akce je symbolem užití přílišné síly Spojenců.

SIEBERT, Detlef. British Bombing Strategy in World War Two. In. *BBC.com* [online]2011-02-17 [cit. 18. března 2013]. Dostupné z:<http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwtwo/area_bombing_01.shtml#five>.

dnes uznávaná teorie. Pro obyvatele Prahy to byl první nálet. Srovnání, jak různě vidí rozsah škod Češi a Němci, ukazuje tento rozhovor adjunkta Moravy s příslušníky gestapa na místě činu. „- Šéf je se všemi kolegy na výjezdu, vysvětlil mu, - město bylo poprvé bombardováno. - Ale ne! Gestapák byl zase jízlivý, - že jsme si skoro nevšimli! Víte vy, co je bombardování, člověče? Jed'te se podívat do Drážd'an!“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 17) K dalšímu bombardování Prahy došlo na Velikonoce, terčem byly předměstské tovární komplexy. Vzhledem k pracovnímu volnu byly ztráty na životech nízké, zato většina objektů ležela v troskách. Moravův nadřízený Beran vidí situaci skepticky: „- Před dvěma roky, vysvětlil vrchní komisař, - by možná zkrátila válku o měsíce. Dneska se vnucuje otázka, jestli to není vizitka poválečné konkurence.“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 138)

Pražské květnové povstání

V románu Hvězdná hodina vrahů je pražskému povstání věnován velký prostor, téměř polovina knihy. Osobní příběhy hrdinů se odehrávají na pozadí detailně a faktograficky přesně vykresleného popisu událostí. Poměry v Praze se od smrti Hitlera mění, situaci ovlivňuje i postupné přibližování se obou armád. Jan Morava si všímá přemalovávání německých nápisů za bílého dne před očima Němců.

5. květen začíná pohřbem Jitky, který se proměňuje v manifestaci české státnosti, kdy se na květinách objevují „dosud zakázané trikolóry“.(Hvězdná hodina vrahů, s. 268)

Vrchní komisař Beran sděluje policistům, že spolupracuje s odbojem a že je ve spojení s Českou národní radou jako zástupcem osvobozené vlády sídlící v Košicích. Vysvětluje, že policie se vyzbrojí a bude se podílet na převzetí moci. Cílem povstání je klidné odzbrojení Němců a záchrana Prahy před zničením. Později vysvětluje, jak mají vypadat plány týkající se odchodu Němců. „Chceme jim nabídnout spořádaný odchod. Postaráme se, aby nebyli napadáni, pokud sami nenapadnou, ale taky, aby je nenapadlo se o napadení jen pokusit.“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 282)

Pavel Kohout využije slavného volání **na pomoc Českému rozhlasu**⁷⁸ jako začátek bojů. „...tu vraždí naše lidi! Opakuji. Voláme českou policii a všechny bývalé vojáky, přijďte ihned na pomoc Českému rozhlasu, Němci tu vraždí naše lidi! Opakuji...“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 283)

Morava je vyslán bojovat k rozhlasu, má svolení vyjednávat s Němci ohledně volného

78 Originální nahrávku lze slyšet zde:

HANKUS, Vladimír. Zvukové záznamy povstaleckého vysílání Českého rozhlasu. In: *Český rozhlas.cz* [online]©1997-2013 [cit. 24. března 2013]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/zvukovagalerie/_zprava/zvukove-zaznamy-povstaleckeho-vysilani-ceskeho-rozhlasu—688490.

odchodu. Při průjezdu Prahou si Jan Morava všímá atmosféry, z oken jsou vyvěšeny vlajky, lidé mají na oblečení přišpendlené trikolóry, je slyšet zpěv hymny. Večer 5. května si Jan Morava při průjezdu Prahou všímá: „*Praha byla rozdělena v české a německé ostrovy, na prvních se oslavy měnily v odpor, druhé zely prázdnotou střeženou nervózními vojáky.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 294)

Situace na obou stranách se zhoršuje, především kvůli rozštěpení velení na pražské straně i nejasnosti velení na německé straně. Okolnosti povstání vysvětluje politicky zběhlý Beran mladšímu kolegovi. Čtenář tak získá velmi přesný přehled o dění. Vedení České národní rady je rozděleno. Povstání sice začali demokraté, kteří byli povzbuzeni rychlým postupem Američanů. Ti ale svůj postup u Plzně zastavili, protože Prahu má osvobodit Rudá armáda. Beran vidí celou situaci skepticky a má obavu o osud Prahy. „*Vzpomeňte si na varšavské a slovenské povstání, odpověděl Beran chmurně, - nechali je přece vykrváčet. - Myslíte úmyslně? Ale proč?? - Osvoboditel nemá rád, když se někdo předtím osvobodí sám, nedočká se od něho tolik vděku, kolik mocensky potřebuje.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s.328)

Český odboj rozdělovala také otázka, zda přijmout či nepřijmout pomoc **vlasovců**⁷⁹, kteří se v noci z 5. na 6. květen blížili k Praze. Beran se rozhodl vzít na sebe polickou zodpovědnost a přijmout pomoc vlasovců, pokud Němci zaútočí. Později se dovíme, že byl kvůli tomuto rozhodnutí zbaven velení a vzat do domácího vězení, protože v České národní radě se prosadili komunisté. „*Beran a Brunát byli mezitím odvoláni ze společného úřadu a jsou v jakémsi domácím vězení. Proč? Buback byl naprosto zmaten. Proto! V České národní radě se plně prosadili komunisti, nazvali souhlas k zásahu vlasovců hazardní hrou, která měla úmyslně urazit sovětské spojence, stejně jako oběma šéfy povolené místní dohody s německými veliteli.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 380) Pokud se na Beranův osud podíváme z dnešního pohledu, je téměř ukázkový. Někteří členové České národní rady byli po válce politicky pronásledováni.⁸⁰

Podobně sledujeme rozpad velení na německé straně, kdy nikdo pořádně neví, co se bude dít. Meckerle jako druhý muž Protektorátu sděluje Bubackovi: „*S Říší je konec a Protektorát už neexistuje. Nemám zdání, co ještě hodlá udělat Schörner, a netuším, co kuje*

⁷⁹ Sovětští vojáci v německém zajetí, kteří vstoupili do ruské osvobozené armády. Po pomoci Praze ustupovali do amerického zajetí, kam se nedostali. Po dostižení Rudou armádou byli postříleni nebo je čekala smrt v gulazích, generál Vlasov byl oběšen jako vlastizrádce v srpnu 1946.

LIŠKA, Vladimír. *Protektorát. Éra hákového kříže*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2010, s. 129.

⁸⁰ Na tlak SSSR byli téměř všichni vojenští a političtí činitelé a organizátoři povstání odstaveni z vrcholné politiky poválečného Československa.

Nejnámější je osud Josefa Smrkovského, prvního místopředsedy ČNR, kdy byl na doživotí odsouzen v procesu s Rudolfem Slánským. V roce 1955 byl propuštěn, v roce 1963 plně rehabilitován, aktivně se angažoval v Pražském jaře 1968.

LIŠKA, Vladimír. *Protektorát. Éra hákového kříže*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2010, s. 131.

Frank...“⁸¹ (Hvězdná hodina vrahů, s. 341) Když Buback informuje Čechy o rozpadu jednotného velení, můžeme se jako čtenáři spolu s Moravou domnívat, že jedná o potěšující zprávu, „*ale z vážných tváří obou představených pochopil sám: konec války se v Praze a celých Čechách začínal vymykat kontrole všech.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 343)

Erwin Buback na ústředí gestapa sleduje rozpad německého velení. Když vidí své kolegy pálit dokumenty, pomyslí si, že „*byl na všech dosavadních pracovištích prakticky sám, kdo nemusel ničit stopy své činnosti.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 304) V té době už podává informace české straně, hlavní jeho motivací je snaha zachránit Prahu a aspoň zčásti tak odčinit svou vinu i vinu celého německého národa. Zamýšlí se nad tím, co se vlastně stalo. „*Německý národ nebyl jediný, který nadřadil své zájmy právním normám platným v celém civilizovaném světě. Hrozilo mu však, že bude jako první souzen za to, že přísně dodržoval zákon, protože předtím dopustil, aby ius germanicum dovolující trestat smrtí za kritické slovo či zahnutý nos vrhl velkou část vyspělého kontinentu zpět do temnot středověku.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 304)

Pavlu Kohoutovi se podařilo vystihnout myšlenkové pochody lidí. Antonín Ryppl využívá bojů k tomu, aby zabil co nejvíce Němců bez ohledu na to, zda se vzdali. Jeho postoj mu získává přízeň podobně smýšlejících lidí a Ryppl kolem sebe vytvoří ozbrojenou skupinu, která se přesunuje z místa na místo a hledá možnost k zabíjení. Argumenty obou stran vystihuje rozhovor, který se odehrál u Československého rozhlasu poté, co se němečtí vojáci vzdali a volně odcházejí podle předchozí dohody. Lidem se to nelíbí, situaci uklidňuje místní velitel, starý bělovlasý muž. „*-Němčouři nejsou lidi! - Ideály humanitní, jak nás učil Masaryk, odmítají kolektivní vinu ras či národů. Tihle byli vojáci, plnili rozkaz, a přece se vzdali. Nemůžeme měnit rozhodnutí České národní rady...*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 314)

Podobně vypadá konflikt Rypla a jeho lidí s policisty, kteří měli za úkol internovat německé obyvatelstvo v dívčí škole. Spor se odehrává v bytě Němky, kterou znásilnili a následně zabili. Policisté vysvětlují svůj postoj. „*- Jsem povinen držet se směrnice, že německé civilisty v Praze převezme Červený kříž, jak to odpovídá mezinárodním...- Kde byl ten váš kříž, dyž mi ty svině vykopávaly zuby? rozčilil se Lojza. - Znovuobrozená Československá republika chce být právní stát, kde nemůže platit soukromá odveta! trval na svém policajt.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 351)

81 Ferdinand Schörner, polní maršál wehrmachtu, velel armádní skupině Mitte. Karl Hermann Frank, faktická moc v protektorátu z funkce státního ministra pro Čechy a Moravu. Před povstáním Frank vyjednával o předání moci, ale „jednání bylo komplikováno tím, že měl Frank svázané ruce ohledy na armádu. Schörner, jemuž příslušelo v protektorátu nejvyšší rozhodovací právo, nemínil při vyklizování zanechat na místě těžké zbraně ani jiný vojenský materiál.“ V zásadě se dá říct, že obě strany se nedokázaly domluvit. MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, s. 161-166.

Pavel Kohout zde zúročuje vlastní zkušenost z Pražského povstání.⁸²

Z **6. května** je nejdůležitější představení **Revolučních gard**, které začaly shromažďovat německé civilní obyvatelstvo. K jedné skupině se připojí Rypl a jeho lidé, aby měli příležitost dál zabíjet. Ryplovu stopu během povstání sleduje Morava. Při setkání s gardisty dojde ke konfliktu, protože Moravu v protektorátní policejní uniformě považují za kolaboranta. „*Ztrať se, kolouši! poradil mu, - než tě odmáznem!*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 391) Do sporu zasáhne *Svoboda*⁸³, který se představí jako člen České národní rady a ústředního výboru Komunistické strany. Moravovi připomíná Jana Husa a obdivuje, jak si důstojně dokáže zjednat pořádek. Společně jdou vyšetřit podezření, že Němci internovaní ve škole jsou zabíjeni Ryplem a jeho lidmi. Morava vysvětluje, proč Antonína Rypla tak naléhavě hledá. „*Nevím, jak vás titulovat, nikdy jsem se o politiku nezajímal, ale i v počátcích nacismu se asi srotili všichni úchyláci, kteří čekali na svou hodinu. Bojím se, že je také sem, i když to mnozí o sobě zatím nevědí, láká pach beztrestně prolévané krve.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 405)

Více informací se čtenář o pražském povstání nedozví. Morava sleduje Ryplovu horkou stopu, stává se však už jen svědkem toho, jak Grete v sebeobraně zastřelí Rypla poté, co ten mučil a zabil Erwina Bubacka.

4.3 Pod německým útlakem

Židovská otázka

Situace židů je více rozebírána v románu *Hodina tance a lásky*. Pavla Kohouta více zajímá postoj Němců k židům a nedostatek soucitu vůči jejich utrpení, přesto se dostane i na barvitý popis holocaustu. Čtenář se záhy dozví, co si o terezínském ghettu myslí Karel Kleinburger. Soudí, že podmínky v ghettu jsou špatné, židé jsou vystaveni bídným hygienickým podmínkám a nedostatečné zdravotní péči, jsou jim kráceny zaručené přídělky jídla. Zvůle ze strany strážných je na denním pořádku a nejhorší jsou násilnosti při deportacích. Všechny těchto skutečností si je Kleinburger vědom, nehodlá ovšem nic řešit, protože: „*byl natolik voják, že se nevměšoval do cizí kompetence. Čekal tedy na inspekci,*

82 „*Později se mnohokrát přesvědčí, že kořenem ideologických přízní a nenávistí nebývá vždycky prvotní potřeba zlepšit stav světa, ale někdy jen křečovitý pokus přehlušit vlastní beznaděj. V davu, ať už jásajícím nebo běsnícím, se i stydlivý člověk odváží rvát, i panic se může stát násilníkem, přinejmenším ve svých vybičovaných představách, zatímco násilí za něho s jeho tichým souhlasem konají jiní.*“

KOHOOUT, Pavel. *To byl můj život?? (První díl) 1928-1979*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2005, s. 50.

83 Popisu (odboj, členství v ÚV KSČ) odpovídá Josef Smrkovský, je možné, že se jeho kariérou Kohout inspiroval, jinak se jedná o fiktivní postavu.

kteřá se tu dřív či později musela objevit, a soustředil se na to, aby alespoň jeho pevnost byla v každém ohledu protipólem Kolatschekova ghetta.“ (Hodina tance a lásky, s. 36) Ovšem líčení situace v ghettu jinými postavami ukazuje opravdovou hrůznost poměrů. Voják SS z ghetta vesele popisuje: „prvotřídní puf, nazvaný Shalom, který Kolatschek právě otevřel v kasinu. Slíbil židovským starším, že dobrovolnice, pokud budou vyhovovat nejvyšším měřítkům, nepůjdou do transportů... Kolatschek vypsál i premii za panenství: půl kila koňského masa. Uchazečky zkouší sám, ještě žádnou neuznal, řehťá se vypravěč, do každé se dostal.“ (Hodina tance a lásky, s. 79)

Různý je i přístup jednotlivých postav k židovské otázce.

Karel Kleinburger spolu s Vůdcem zastává názor, že by Evropa měla být bez židů, neboť jsou „*stálá hrozba pro nacionální společnosti, které strhávali pro své zjištěné cíle vždy znovu k vzájemnému krveprolévání.*“ (Hodina tance a lásky, s. 35) Přesto uznává, že civilizovaný svět jim za mnohé vděčí, a souhlasí proto s jejich přesídlením na východ. Podobně Karel Kleinburger vysvětluje dceři Kristině funkci ghetta. Židé z celé Evropy jsou tam sestěhováni, než jim Říše přidělí nový domov. Když se Kristina zeptá, kde ten nový domov bude, otec odpoví, že to je zatím státní tajemství. Tomu, že jsou židé v koncentračních táborech zabíjeni, nevěří. „*Občasné pověsti o tom, že jsou systematicky vyhlazováni, považoval za sionistickou propagandu.*“ (Hodina tance a lásky, s. 35)

Podobně idealistický pohled má i Erwin Buback. „*Nejlogičtější mu připadalo, a letmá návštěva Terezína ho v tom utvrdila, že jsou židé podobným způsobem jako zde usazováni hlavně ve východních oblastech, kde jich vždycky bývalo nejvíc.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 213)

V průběhu románu si Buback dovolí více přemýšlet o fungování celého Německa a v jednom rozhovoru s Grete dojde i na židovskou otázku. „*Pak ho šokovalo, když se Grete jeho zmínce o tom nedávno drsně zasmála. - Bubacku! Jsi tak naivní nebo tak práskaný? - Co tím chceš říct? zeptal se zaraženě. - Vůbec nic. Jestli jsi tak práskaný, nemusím, a v druhém případě nechci připravit o poslední lotosový květ Německo. Já jsem, přiznám se, zbabělá pštrosice. - Proboha, přece je ti Himmlerovi pacholci opravdu někde nelikvidují, jak tvrdošijně šířili anonymové!*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 213)

V Hodině tance a lásky je čtenáři nabídnuta perspektiva dalších postav, jako například správce umývárny, hauptscharführera Löfflera, který sloužil ve východním Polsku v koncentračním táboře. Retrospektivně na náplň své práce velmi barvitě vzpomíná, například dodnes nemůže zapomenout na skutečnost, že „*nákladní vlak lidí vydá dvanáct vozíků popela.*“ (Hodina tance a lásky, s. 102)

V závěru románu nahlédneme do myslí několika postav, když poslouchají odjíždějící noční transport. Grube „slyší hvizd vlaku, který odváží z ghetta další tisícovky židů do neznáma, o němž se proslýchá tolik, že se na to raději nechce myslet...“ Další postavy uslyší stejný hvizd, dva mladí vojáci Heinrich B., který „slyšel už, co ten vlak vozí, a zoufá si“, a Kurt W., jenž si zacpe uši, když zaslechne ten „strašidelný hvizd vlaku, o němž se tu tolik šušká.“ (Hodina tance a lásky, s. 201)

Na rozdíl od vojáků vnímá Kristina Kleinbergerová odjezd vlaku pozitivně. Pro ni je vlahý letní večer plný cvrčků. Představuje si, jak Anna s matkou a sestrami cestuje v jasně osvětleném, i když teď zatemněném kupé. Plánuje si, jak se po válce budou navštěvovat. „Počítá právě šestapadesátý vagón, když se bubnování kol ztrácí ve smyčcích cvrčků.“ (Hodina tance a lásky, s. 202)

Také chování ostatních k židovce Anně o mnohém vypovídá. Ve většině případů o ní mluví, jako by nebyla rozhovoru přítomná, případně na ni štěkají hrubé povely. V rozhovorech Kolatscheka s Kleinburgerem to vypadá, jako by se jednalo o zboží, a ne o lidskou bytost. („*Tak jsme vám ji vyexpedovali...*“) Dozorce z ghetta vysvětluje, že Anna nebude chybět v transportu, protože Kolatschek uplatní tzv. úbytkovou kvótu, která je zhruba jeden kus na tisíc. (Hodina tance a lásky, s. 85)

Když Karel Kleinburger chce Annu do ghetta vrátit, Kolatschek mu přímo navrhne její likvidaci. „*Až toho bude mít slečna dcera plný zuby, máte zase svoje pomocníky. Například Weissmüllera, jestli jeho pověst štymuje, bral bych ho hned sám.*“ (Hodina tance a lásky, s. 162)

Když Pavel Kosatík píše, že Anna nic netušila o plynových komorách, není to docela pravda.⁸⁴ Určitá šeptanda musela mezi židy fungovat, jak dokládá následující ukázka. Anna se zděsí při pohledu na sprchy, kde se má umýt, než předstoupí před Kristinu. Její strážci situaci komentují slovy „- *Co se těch sprch tak lekla? - Asi něco zaslechla. - Co jako? - No o cyklónu. - Tak je to pravda, jo..? - Co? - O těch komorách? To ten plyn jde ze sprch nebo jak? - Kdo moc ví, nesmí moc kecat. A kdo moc kecat, nemá chtít moc vědět.*“ (Hodina tance a lásky, s. 100)

V hádce s otcem Kristina Kleinbergerová zmiňuje **rasové zákony**⁸⁵, neboť Anna je poloviční židovka, a proto by v transportu být neměla. Zpochybnění norimberských zákonů

84 „*O plynové komoře, která na ni čeká, nic neví.*“

KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 374.

85 Zákony přijaté 15. září 1935 Říšským sněmem v Norimberku, a to zákon o říšském občanství a zákon na ochranu německé krve a německé cti.

Norimberské zákony. In: *holocaust.cz* [online]2011-09-26 [cit. 14. března 2013]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/cz/history/events/nuremberg_laws>.

před svědky Karla Kleinburgera donutí zbavit se Anny za každou cenu.

V doslovu, který se odehrává po dvaceti letech 4. června 1966, se Chrystle – Kristina zmiňuje, že se ubránila pokušení „uvěřit v *Auschwitz a v podobné legendy vítězů, ovlivněné židy.*“ (Hodina tance a lásky, s. 208). Tím by se zařadila mezi popírače holocaustu, které spojuje víra v tzv. *osvětímskou lež*.⁸⁶

Erwin Buback srovnává své návštěvy v terezínském ghettu, kde v roce 1945 probíhala mise *Červeného kříže pod vedením hraběte Bernadotteho*⁸⁷. Naoko tedy vše vypadalo, že je v nejlepším pořádku. „*Na rozdíl od minulé návštěvy nezmizely z přeplněných ulic jen zimníky, houně a hadry nejrůznějšího původu, které chránily před zimou, ale také, uvědomil si, pověstné žluté hvězdy! Nezahlédli jedinou německou uniformu, Židé, neboť to byli viditelně oni, tu nejen řemeslničili, prodávali a kupovali, ale také střežili pořádek, i přísné švédské oko mohlo tomu obrazu sotva něco vytknout, tak proč ho to bere ještě víc než posledně?*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 214) Když však Erwin Buback vidí, jakou hrůzu mezi lidmi vzbudilo jedno auto se třemi civilisty, je mu jasné, co se ve skutečnosti děje.

Vězni v pevnosti Terezín

Karel Kleinburger si dá za úkol politicky připravit Kristinu na *život v pevnosti*⁸⁸, neboť „*sebesilnější vůně a cvrkot jí nemohly natrvalo zakrýt, co se odehrává za těmito pevnostními valy a za hradbami bývalého vojenského města na druhém břehu řeky.*“ (Hodina tance a lásky, s. 60) Kleinburger si je vědom, že pohled na vězně by v Kristině mohl vyvolat soucit, snaží se ji zatvrdit „objektivní“ pravdou, když popisuje své povinnosti. „*Já tu mám co dělat s politickými provinilci. Jsou ze všech nejzavilejší... Někteří z nich jsou bývalí představitelé obsazených zemí, kteří neprojevili ochotu spolupracovat s Říší. ..Jiní byli členy podzemních organizací, které ještě nejsou zcela odhaleny a rozbity... Další jsou tu drženi jako rukojmí, aby si jejich blízcí příbuzní v nepřátelském zahraničí rozmysleli aktivní činnost proti nám...*“ (Hodina tance a lásky, s. 62)

86 Lidé, kteří přímo popírají, že k systematickému vyvražďování židů došlo, nebo jsou přesvědčeni, že počet mrtvých je nadsazený. Nejznámější je pravděpodobně britský historik David Irving ZEMAN, Pavel. David Irving a osvětímská lež. In: *holocaust.cz* [online]2011-09-26 [cit. 14. března 2013]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/texts/zeman_irving>.

87 Švéd hrabě Folke Bernadotte, viceprezident Červeného kříže, který sloužil jako diplomat mezi Němci a Spojenci. 14.dubna 1945 zajistil propuštění 423 dánských židů z Terezína. Během války vyjednal propuštění asi 31 000 vězňů z německých koncentračních táborů. TYL, Otakar. *Terezín*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 114-116.

88 Malá pevnost sloužila jako policejní vězení gestapa, prošlo jím podle odhadů kolem 32 000 mužů i žen, zatčených a vyšetřovaných z různých příčin, především však z politických důvodů. Kromě Čechů (90%) zde byli vězněni především Němci, Slováci, Rusové, Britové a Francouzi. TOTHOVÁ, Jolana. O pevnosti. In: *Pevnost Terezín – stránky pevnosti* [online] 2012 březen [cit. 24. března 2013]. Dostupné z: <<http://www.pamatnik-terezin.cz/cz/historie-sbirky-a-vyzkum/historie/policejni-veznice-v-male-pevnosti>>.

Zároveň dodává, že vězni si svůj osud zpečetili sami svou nenávisť k Němcům. Kuriózní je, že cítí potřebu varovat Kristinu před německými vojáky, které považuje za nejhorší sortu z německé armády. Vysvětluje, že *„nejlepší němečtí muži jsou v tomhle čase především tam, kde se rozhoduje o výsledku boje. K uhlídání vězňů stačí i mnohem horší, když je drží na uzdě zkušený velitel.“* (Hodina tance a lásky, s. 64)

V souvislosti s probíhající akcí Spojenců v Normandii dostal Karel Kleinburger rozkaz popravit francouzské odbojáře, kteří se v pevnosti nacházeli. (Hodina tance a lásky, s. 175)

V epilogu po dvaadvaceti letech Chrystle - Kristina vzpomíná, jak se otec zachoval v posledních dnech války. *„Když počátkem jara 1945 poručil ženě a dceři, aby odjely z nepřátelské země k příbuzným do Bavor, zůstal v pevnosti, aby zabránil zločinnému záměru pražského gestapa pobít zbylé vězně předčasně. Jeho zásluhou bylo popraveno už jen pár desítek českých banditů, jejich lhůta právě proběhla. Stovkám jiných zachránil život ještě jednou, když zorganizoval boj proti tyfu.“* (Hodina tance a lásky, s. 207)

Práce vězňů, která byla proti předpisům, je *stavba bazénu*⁸⁹ v terezínské pevnosti. Gertruda Kleinburgerová své dceři Kristině vysvětluje, že bazén nechal postavit otcův předchůdce. *„Nezmiňuje se o Karlově rozhořčení, že i v tomhle případě došlo k nepovolenému nasazení vězňů, ale sama se občas, ač nesportovní typ, ráda smočila ve stále čerstvé vodě, kterou sem jakýsi odsouzený francouzský architekt dovedně svedl z pevnosti.“* (Hodina tance a lásky, s. 46)

Erwin Buback vzpomíná na případ z minulé zimy, *„když se tu vyšetřoval trapný případ: zástupce velitele tak zvané Malé pevnosti okrádal jiné důstojníky a zmizel pak jeho zásluhou v trestné rotě na východě....“* Terezín při průjezdu popisuje takto. *„Silnice je zavedla do ulic na první pohled normálních. Překvapoval jen kasárenský vzhled budov a tlačenice, v níž se okamžitě ocitli.“* (Hvězdná hodina vrahů, s. 213)

Češi v době protektorátu

V románu Hodina tance a lásky se téměř nevyskytují zmínky o češtví, i když se příběh odehrává v Terezíně. Pro označení místních názvů postavy používají zásadně německé pojmenování, například Litoměřice jsou Leideneritz, Ústní nad Labem je Aussig an der Elbe.

Když Karel Kleinburger vysvětluje politickou situaci v Evropě své dceři, začíná slovy: *„Víš přece, že v Evropě ještě žijí i jiné kmeny. Francouzi, Holanďané, tady Češi. Ti všichni*

⁸⁹ Bazén je skutečný, pro své dospívající dcery ho nechal postavit velitel pevnosti Jöckl. TYL, Otakar. *Terezín*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 133.

svou historickou šanci stát se vůdčím národem našeho kontinentu prohráli a podrobili se nám. Zavilí šovinisté se s tím stále nemohou smířit...“ (Hodina tance a lásky, s. 61)

Karel Kleinburger vnímá český národ jako poražené nepřátele, o kterých nemá valné mínění. „Až se mu podaří dostat židovku zpátky do ghetta, o čemž nepochybuje, je ochoten zaplatit Kristině normální učitelku, v nejhorším prostě Češku.“ (Hodina tance a lásky, s. 30) V lásce nemá Čechy ani Meckerle z Hvězdné hodiny vrahů, který prohlásí: „A silně doufám, že Spojenci ještě předtím pořádně pokropí tohle hnízdo, aby zdejší vyčurancům zašla chuť vpadnout nám do zad!“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 37)

Život v protektorátu je zmiňován spíše nepřímou, pouze v situacích, kdy bezprostředně ovlivňuje životy jednotlivých postav. Příkladem je scéna, kdy Erwin Buback pozve Jitku na večeři, kde se mimo jiné čtenáři vysvětlí, jakým způsobem fungoval v praxi systém přidělových lístků. „Přečkali ještě obyčej, který ve vznešených podnikách působil tím absurdněji, když vrchní vytáhl ze šosu fraku nůžky a stříhal čtverečky představující dekagramy masa, mouky a tuků. Buback se přitom nemohl ubránit studu, že přiděl Čechů je tolikrát nižší než jeho.“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 128)

Je zmíněno vytvoření *Protektorátu Böhmen und Mähren* i jména protektora *Reinharda Heydricha*⁹⁰. Informace jsou velmi stručné, jako například „Před třiatřiceti měsíci tu zaplatily tisíce rukojmí hlavou za život zastupujícího říšského protektora, zabitého při atentátu.“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 19)

V jiných případech pouze dokreslují jinou, důležitější informaci. Morava s Bubackem vypátrají, že došlo k přerušení vyšetřování první vraždy z roku 1938, protože „dva zodpovědní pracovníci brněnské kriminálky uprchli do Anglie po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 55)

V osobě šéfa brněnské kriminální služby Matulky vykreslil Pavel Kohout postavu zbabělého kariéristy, který „vděčil za tu funkci usilovnému kolaborantství, byl ve Vlajce, v Národním souručenství, v Lize proti bolševismu, a nejspíš i udával.“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 68) Zmíněno je několik organizací – *Vlajka, Národní souručenství, Liga proti bolševismu*, které spojovala podpora nacismu, v románu se ovšem jejich činnost dále nerozebírá.⁹¹

90 Reinhard Heydrich (říšský protektor, 27. září 1911 - 4. červen 1942) byl do protektorátu vyslán s úkolem rozvrátit český odboj. 27. května 1942 na něj byl spáchán atentát, který vyvolal kruté represe, během tzv. heydrichiády bylo za “schvalování atentátu” popraveno 1800 lidí.

LIŠKA, Vladimír. *Protektorát. Éra hákového kříže*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2010, s. 106-109.

91 Vlajka – organizace vznikla za první republiky v roce 1928 jako nacionální a zčásti fašistické hnutí, v protektorátu kolaborantská organizace pod vedením Jana Ryse-Rozsévače.

Národní souručenství – monopolní politická organizace, výlučně zmocněná k politickému organizování obyvatelstva české národnosti, v čele s prezidentem Háchou.

Liga proti bolševismu – protektorátní organizace, založená v roce 1944, s úkolem propagovat Německo jako zachránce Evropy proti bolševismu.

Jan Morava se před válkou chtěl stát právníkem, protože však 17. listopadu 1939 byly **zavřeny české vysoké školy**⁹², „skončil jako nedouk u policie.“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 80)

Na životním příběhu septimána Roberta, milence jedné z obětí, je připomenut problém studentů, kteří byli nasazeni na **nucené práce v Německu**.⁹³ „Oktávy protektorátních gymnázií byly dávno totálně nasazeny v Říši, septimám teď uložili postavit val proti očekávané ruské ofenzívě. Houfce osmnáctiletých měly provést gigantické zákopové práce pod dozorem německých stráží. Případným dezercím hrozil tvrdý postih... Jak se na Ostravsku blížila sovětská kanonáda, sílilo šikanování nácků; kolovaly poplašné zprávy, že chtějí české studenty v nejvyšší nouzi hnát proti tankům jako živý štít.“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 143 - 144)

Na poměr Moniky Grubeové s župním velitelem měla velký vliv skutečnost, jak se utvářel vztah české herečky Lídy Baarové a Josefa Goebbelse. Jméno Lídy Baarové není vysloveno, hovoří se o ní jako o „české herečce“. Poté, co si na poměr Goebbelse a Baarové stěžovala u Adolfa Hitlera Goebbelsova manželka Marta, byly „filmy s českou neřestnicí akajícím se ministrem přes noc zakázány a ona sama překotně prchla z Říše do vlasti.“ (Hodina tance a lásky, s. 74)

Vztahy mezi Čechy a Němci byly na konci války komplikované a Pavel Kohout se je snaží pravdivě zachytit. Jan Morava a jeho snoubenka Jitka, po celou dobu vystupující jako ušlechtilý a rozvážný mladý pár, v jedné chvíli přemýšlejí nad Bubackem a Grete, se kterými měli bližší možnost se poznat v průběhu pátrání po vrahovi Ryplovi. Soudí, že oba Němci „jsou nepřátelé, o tom není sporu. Jejich národ přivolal lidstvu tolik utrpení, že vina padá i na ně dva. Ale za pár měsíců budou poraženi, a přesto jich zbude přes padesát milionů. Co s nimi? Tatínek jednou uvažoval, jak se chovat, až by po válce potkal Němce. Uhni, Němče! Chtěl mu říct, nevidíš, že jde člověk? Věřím, že by netrestal jinak ani po tom, co mu udělali teď. Nevím, jak tvůj Buback, ostatně i on se zachoval nadmíru slušně, ale ta jeho Grete se nezdá mít s nácky víc společného než německý původ.“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 201) Zároveň se ale

MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, s. 112-113

92 Demontrace při pohřbu Jana Opletala, který zemřel na následky zranění z demonstrace 28. října 1939, se stala záminkou pro Němce k zavření vysokých škol, popravě devíti údajných organizátorů demonstrace a zatčení více než 1850 studentů, z nichž 1200 bylo převezeno do koncentračního tábora Oranienburg.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1999, s. 107-113.

93 Už od roku 1938 byli nezaměstnaní Češi povinni přijmout práci v říši pod hrozbou ztráty podpory v nezaměstnanosti nebo zařazení do pracovního útvaru. V roce 1942 došlo k totálnímu nasazení, kdy byl povolány celé ročníky po vojenském vzoru (1922, 1921, pak 1918-1920). Kohout představuje v postavě Roberta připomíná tzv. zákopníky, mladé muže, kteří museli v zimě 1944-45 kopat na hranicích obranné valy. JELÍNEK, Tomáš. Nucená práce v nacionálním socialismu. In: „Nepřichází-li práce k Tobě...“ *Různé podoby nucené práce ve studiiích a dokumentech*. [online] Praha: Kancelář pro oběti nacismu, 2003, [cit. 25. března 2013]. Dostupné z: <http://www.zivapamet.cz/assets/files/Studie%20k%20nucene%20praci_Neprichazi-li%20prace%20k%20tobe.pdf>.

obávají, že by mohli být nařčeni z kolaborace, pokud pozvou Bubacka a Grete k sobě domů na večeři. Jinak vnímá Němce železničář, u kterého přespává Rypl. *„Zato mu vytanulo, s jakou zuřivostí mluvil hostitel o Němcích, aniž by rozlišoval, nosí-li uniformu nebo ne, a zda je do Prahy poslala Říše, anebo tu sídlili dávno předtím. Od 'vyhnat' přešel přes 'vypráskat' až k 'vyhubit', a vždycky znova dodával 'bez pardónu'.“* (Hvězdná hodina vrahů, s. 244) Zdá se, že ono nerozlišování mezi německými vojáky a civilním obyvatelstvem bylo pro velkou část českého národa typické.

4.4 Pochyby o správnosti ideologie

Hlavním tématem, kterému se Pavel Kohout v obou románech věnuje, je postupné zpochybňování nacistické ideologie jejími předchozími obdivovateli. Máme možnost sledovat dvě hlavní postavy, velitele terezínské pevnosti Karla Kleinburgera a vyšetřovatele gestapa Erwina Bubacka, které spojuje jejich původní nadšení pro nacismus. Oba jsou popisováni jako idealisté, kteří se nacisty stali z přesvědčení, že opravdu změní Německo k lepšímu. V jednání s ostatními vystupují jako čestní, pořádkumilovní muži, mají společné mimo jiné i to, že oběma je čtyřiačtyřicet let.

Oba muži se však rozdílně zachovávají v situaci, kdy je jejich víra ve Vůdce a Německo zpochybněna.

Erwin Buback prochází v románu úplnou přeměnou, od nadšeného podporovatele nacismu k člověku, který si uvědomuje vlastní viny i zodpovědnost celého německého národa.

První pochybnosti v Erwinu Bubackovi vyvolala hádka s manželkou Hildou z června 1941, kdy si Hilda dovolila zpochybnit smysl útoku na Sovětský svaz. *„Když chtěl vědět, proč se jako obvykle nepřipojuje k domácí oslavě, přinesla Heidinu učebnici zeměpisu a rozevřela mapu Evropy s Asií. Flíček Německa sousedil s obrovskou plachtou Ruska. Ovládl podráždění a jen mírně jí vytkl, že je pořád spíš cukrářka než učitelka...“* (Hvězdná hodina vrahů, s. 74) Politickým tématům se důsledně vyhýbali až do posledního setkání v roce 1944. Erwin Buback v té době stále věří, že ve válce dojde k obratu na všech frontách, Hilda si dovolí položit otázku, *„zda se Vůdce svému názoru už dávno neodcizil?“*, která vyvolá hádku. Zpětně si Buback uvědomuje, že se spíš snažil překřičet vlastní pochybnosti. *„Tenkrát, a není to dávno, ještě přesvědčeně blábolil cosi o železné vůli všech Němců. Dnes kajícně věděl, že její hlas nemohl být zdaleka ojedinelý, když předjímal dokonce i jeho pochybnost.“* (Hvězdná hodina vrahů, s. 212)

V březnu 1945 napadne Erwina Bubacka znepokojující, kacířská myšlenka. „*Nepřináší snad světová jatka Vůdci Němců, který je rozpoutal, podobné zvrácené uspokojení, jako neznámému vrahovi ty řeznické porážky žen?*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 75) V květnu před začátkem povstání je Erwin Buback schopen otevřeně přiznat vinu Německa a omluvit se za svůj národ, aniž by sledoval nějaké zjištěné cíle. Pouze se snaží vyjádřit pokání a lítost, které cítí. Na přímou výčitku nepojmenovaného českého úředníka „*Slíbili jste Evropě pořádek, a teď po sobě necháváte spoušť a anarchii!*“ odpovídá: „*- Pokud se může jedinec omluvit za celý národ, dělám to.*“ A přitom si myslí. „*Co by na to řekl loni? Napadlo ho. Byl by toho člověka dal zavřít? Ne, to ne, neudělal to ani v jednom politickém případě, držel se přísně svého kopyta.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 258)

Erwin Buback se snaží přijít na to, proč lidé i on sám Hitlera tak nadšeně podporovali. Vysvětlení, které padne v rozhovoru s Grete, si člověk může vyložit jako vznik a fungování jakéhokoliv totalitního režimu, nejen nacismu. „*Epidemie souhlasu. Největší metla lidstva. Pár lidí vymyslí recept na šťastnou budoucnost a vykřikují ho dost vytrvale, aby se k nim přidali všichni zoufalci. Následují kariéristé. A najednou z jich je síla, která už neškemrá a nenabízí, ale žádá a nařizuje. Nesouhlas je trestán, souhlas odměněn, pro obyčejného člověka snadná volba.*“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 252)

Karel Kleinburger má určité pochyby, zvláště, když sleduje idealismus své dcery Kristiny, která chce napsat dopis Vůdci, aby se přimluvila za židovku Annu. Karel Kleinburger poprvé poruší své zásady, když dá Weissmüllerovi za úkol vyřešit problém s Annou. Nezajímá se, jak přesně má Weissmüller v plánu úkol splnit, chce se Anny za každou cenu zbavit, aby neohrožovala jeho rodinu. „*Neví, co má Weissmüller v plánu, ale vyhoví-li jeho žádosti, aby směl jednat na vlastní pěst, nemůže si pak nikdy namlouvat, že netušil, oč šlo. Zná v okamžiku sám jediný způsob, jak tu aféru sprovodit ze světa, než se promění v novou nášlapnou minu.*“ (Hodina tance a lásky, s. 169) Souhlasí tedy vnitřně s Anninou vraždou, i když nahlas pronese „*- Nepřeji si, aby se jí stalo bezpráví!*“ (Hodina tance a lásky, s. 170) Když se Weissmüller vrátí, velitel Kleinburger se ho vyptává, jak vše proběhlo. Weissmüller „*ohlásil, řízně jako vždy, že případ, jímž byl pověřen, je uzavřen. Na otázku, zda musel použít násilí, odpověděl s dobrým svědomím hlasitým Ne. Na další dotaz, zda mohla následovat matku a sestry, řekl – Myslím, že ano. Víc vysvětlovat nemusel*“ (Hodina tance a lásky, s. 192) Weissmüller v tomto rozhovoru odpovídá dvojsmyslně, neboť za Anninu smrt je přímo zodpovědný. Příznačné je, že se Karel Kleinburger nezeptá přímo, zda je Anna živá, nebo ne.

Když Chrystle – Kristina vzpomíná na poválečný soud s otcem, má pocit, že „*případ*

známé maďarské primabaleríny byl mohutně nafouknut“ a že otec „byl pro toto jediné pochybení odsouzen k trestu smrti provazem.“ (Hodina tance a lásky, s. 207) Chrystle – Kristina je přesvědčená, že obvinění vůči otci bylo nespravedlivé, protože Karel Kleinburger nikdy nepřiznal svůj podíl na Annině smrti.

Důkaz o Kleinburgerově vině je možností pro autora poukázat na ironii osudu. Správce magacínu Slabicar zapisuje Annu a její údaje do knihy výdajů spolu s baletním vybavením, které pro ni našel, a *„činí pro jistotu, co mu velí řád, na němž tak rajtuje neúprosný obersturmbannführer.“* Údaje zapisuje kaligrafickým písmem a *„je pokaždé hrdý, že tyhle knihy budou pro to krásné písmo obdivovány jistě i za sto let.“* (Hodina tance a lásky, s. 106) Právě tento zápis je u soudu nezpochybnitelným důkazem proti Kleinburgerovi, který dosvědčuje, že Anna opravdu v pevnosti byla.

„Kaligrafický zápis správce pevnostního magacínu stačil naproti tomu jako důkaz, že pohřešovaná byla velitelovým osobním vězněm.“ (Hodina tance a lásky, s. 207)

Karel Kleinburger si poprvé přiznává určité pochyby o vítězství Německa po konfrontaci s Kristininými ideály. Když uslyší sirény ohlašující nálet spojeneckých letadel v Litoměřicích, přemýšlí nad tím, že Spojenci mají takovou převahu, že si mohou dovolit nálet v době výsadku v Normandii. Obavy Karla Kleinburgera vyústí v myšlenku: *„Vždycky se logicky ztotožňoval s Řeky, kteří po letech neúspěchů přece jen dobyli Tróju. Co když se ale mýlil a je ve skutečnosti Trójan, kterého očekává strašný konec?“* (Hodina tance a lásky, s. 195) Své pocity si však nechává pro sebe a své manželce pochybnosti nesdělí. Gertruda se ptá Kleinburgera. *„Děje se něco, Karlí? Je to v té Francii tak zlé..? Takže ty věříš, že je odrazíme!?“* Odpovídá jí přesvědčivě – *„Vůdce je geniální stratég..“* (Hodina tance a lásky, s. 197) Po předchozích pochybách, kterých je čtenář svědkem, působí toto tvrzení velmi nevěrohodně.

Karel Kleinburger měl první pochybnost o nacismu už před válkou kvůli Křišťálové noci, která zapříčinila rabování a násilnosti. V té době přemýšlel nad tím, jaký má nárok na vůdčí roli hnutí, které se přestane řídit právem. Nevidí ovšem problém v samotné nacistické ideologii, násilnosti způsobilo to, že se do strany *„vloudilo děsivě mnoho takových, kteří sledují soukromé, ziskové cíle, a zneužívají proto Vůdcových slov k akcím proti duchu Hnutí.“* (Hodina tance a lásky, s. 194)

Pochybnosti o válce v obou románech mají samozřejmě i jiné postavy. Grube je jako zástupce velitele pevnosti přímo zodpovědný za popravy vězňů, vinu, kterou cítí, se snaží relativizovat. *„Donedávna neměl Grube se svým vojenským řemeslem žádné zvláštní problémy. Bylo plně kryto zákonem a rozkazy; neplnění povinností by ho přivedlo před tytéž*

hlavně. Byl – tomu pevně věřil – lidský, jak to jen šlo, a za všechna ta léta, říkal si čím dál častěji, nezabil tolik lidí, jako mnohý spojenecký bombometčík jedním stisknutím spouště. Rýsující se německá porážka, jak ji přibližuje i dnešní vylodění, mění však ochranný kryt paragrafů v potrhany deštník. Kdo ví, co mu řeknou vítězové?“ (Hodina tance a lásky, s. 150)

Ze všech postav z románu Hodina tance a lásky ve svém pochybování nejdál dojde Marta Grubeová. „Copak děláš, můj židáčku, tam za tou louží? Nebo jsi snad taky mezi těmi, kdo právě na plážích Normandie vyrážejí vrata chliva, v který proměnila starý milý kontinent ta hnědá prasata? Jestli jsi a jestli je Bůh, ať tě ostříhá, dokud tu hnusotu nevymeteš i s námi všemi, co jsme to dovolili!“ (Hodina tance a lásky, s. 176) Za projevené pokání se dočká rozhršení, v epilogu se dozvíme, že se pro ni její židovský milenec opravdu vrátil.

Podobně skeptická je svých názorech i Grete z Hvězdné hodiny vrahů. Její skepticismus vůči německé armádě donutí o problémech uvažovat také Erwina Bubacka.

Chrystle - Kristina sice hovoří o tom, že pomsta nikam nevede. „A její mrtví jsou stejně hodni lásky i pomsty. Ach ne, to ne, té už bylo dost! Pomsta plodí jen pomstu, a když to nedokážou jiní, říká si s velkomyslnou pokorou, ať jsme to my Němci.“ (Hodina tance a lásky, s. 212) Ve skutečnosti ale zůstává bez opravdové pokory a lítostí nad oběťmi války. Po návratu do Československa si s téměř škodolibou radostí všímá zchátralých budov „vítězné země“ ve srovnání se vzkvétajícím Německem. Znevažuje oběti na české straně. „Chrystle zdvořile odmítla jakousi obec, údajně srovnanou se zemí.“⁹⁴ Když se rozhodne navštívit Terezín, odmítne doprovod, „aby si ušetřila propagandistický blábol.“ (Hodina tance a lásky, s. 205) Jak je zmíněno v části Židovská problematika, považuje holocaust za legendu vítězů. Pravdu o své minulosti před manželem židovského původu tají a svou minulost se rozhodla dále nerozebírat.

Pomyslné rozčarování ze zklamaných nadějí si pro sebe chystá Jan Morava. Po válce se rozhodne stát se komunistou, protože na něj svým rozhodným vystupováním zapůsobil generál Svoboda. Nedá na varování nadřízeného Berana, o kterém soudí, že „byl tím krátkým zatčením tolik uražen, že všude vidí samou špínu, a nejvíc u komunistů“ Je toho názoru, „že osvícení komunisté jako Svoboda přinesou téhle zemi větší užitek než zaslepení demokraté odmítající přiznat, že právě oni zavinili hospodářskou krizi i Mnichov, teď znovu vzývají Západ, ačkoliv nás zradil, a pomlouvají Sovětský svaz, přestože nás osvobodil.“ Dokonce popírá vlastní pozitivní zkušenost s vlasovci, kteří Praze pomohli, když zpochybňuje motivaci

94 S největší pravděpodobností se jedná o Lidice. Kvůli údajné spolupráci s atentátníky na Hendricha byl dne 9. června 1942 vydán rozkaz, aby všichni dospělí muži byli zastřeleni, ženy poslány do koncentračního tábora, děti na převýchovu do říše a celá obec vypálena a srovnána se zemí. Podobný osud postihl 24. června 1942 obci Ležáky, v níž byla nalezena ukrytá vysílačka.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1999, s. 313-318.

jejich jednání. „Vlasovci přece svou pomocí Praze jen maskovali, že chtějí na západ, aby mohli dál bojovat proti své vlasti, říká to Svoboda a já mu věřím...“ (Hvězdná hodina vrahů, s. 422)

Závěr

Cílem práce bylo popsat obraz druhé světové války v dílech Pavla Kohouta. Po faktografické stránce je válka vykreslena velmi přesně. V některých situacích je pro autora důležitější příběh než historická věrnost, například v situaci, kdy během Pražského povstání jsou policisté a bývalí vojáci širitelé řádu a pořádku v chaotických událostech. Jiné události, například zapojení vlasovců při pomoci Praze, jsou popsány věrohodně.

Na problému vlasovců lze ukázat, jak obtížné je objektivně zachytit historii. Po roce 1945 pod vlivem Sovětského svazu se prosazoval názor, který pomoc vlasovců znevažoval s tím, že jim šlo jen o to, aby se zachránili. V době komunistického režimu se o vlasovcích oficiálně nemluvilo. Po revoluci převládl opačný názor, pomoc vlasovců byla připomínána do té míry, že se zdálo, že bez jejich pomoci by povstání nemělo vůbec žádnou šanci.

Oba romány jsou velmi bohaté na různé faktografické zmínky, které sice nejsou nutné k pochopení děje, slouží ale jako objasnění motivů některých postav. Některá fakta jsou všeobecně známá, jako například události kolem Mnichovské dohody nebo atentátu na Heydricha, jinými informacemi si čtenář nemusí být tolik jist, pro mě například Liga proti bolševismu.

Nejpůsobivější je ale obraz myšlenkového procesu „nepřítele“, zachycení perspektivy německého národa, jejich důvodů pro podporu nacismu. Autorovi se podařilo ukázat hrůznost systému, který ovšem „jim“ připadal naprosto normální. Pavel Kohout se dokáže vcítit do postav a věrohodně vysvětlit, jak mohli v takovém prostředí na první pohled bez problémů žít.

Pro další bádání by bylo zajímavé sledovat, jak by Pavla Kohouta a jeho romány vnímali současní studenti. Kohoutův styl je bezesporu velmi čtivý, ovšem složitý myšlenkový svět postav a jejich rozdílné perspektivy by pro ně mohly znamenat problém.

Seznam literatury

1 Tištěná literatura

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1999, s. 664. ISBN 80-72-60-017-6.

BULLOCK, Alan. *Hitler a Stalin. Paralelní životopisy*. 1. vyd. Plzeň: Mustang, 1994, s. 1029. ISBN 80-85831-51-1.

HOZNAUER, Miroslav. *Pavel Kohout*. 1. vyd. Praha: Komenium, 1991, s. 48. ISBN 57-146-91.

JÄCKEL, Eberhard. *Německé století*. 1. vyd. Praha: Argo, 2004, s. 207. ISBN 80-7203-617-3.

JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, díl II*. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008. ISBN 978-80-200-1528-0.

JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989, díl III*. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008. ISBN 978-80-200-1583-9.

JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989 díl IV*. 1. vyd. Praha: Acedemia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7.

KOHOUT, Pavel. *Hvězdná hodina vrahů*. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 424. ISBN 80-204-0533-X.

KOHOUT, Pavel. *Hodina tance a lásky*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1992, s. 224. ISBN 80-202-0386-9.

KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? (První díl) 1928-1979*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2005, s. 328. ISBN 80-7185-717-3.

KOHOUT, Pavel. *To byl můj život?? (Druhý díl) 1979-1992*. 1. vyd. Příbram: Pistorius, 2006, s. 352. ISBN 80-87053-00-1.

KOSATÍK, Pavel. *Fenomén Kohout*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 432. ISBN 80-7185-372-0.

LIŠKA, Vladimír. *Protektorát. Éra hákového kříže*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2010, s. 176. ISBN 978-80-7336-584-4.

LOPATKA, Jan. Dny sváteční a všední. In *Předpoklady tvorby: kritické vydání*. 2. tištěné, celkové 4. vyd. Praha: Triáda, 2010, s. 496. ISBN 978-80-259-0024-6.

MACDONALD, John. *Velké bitvy 2. světové války*. 1. vyd. Praha: Slovart, 1995, s. 192. ISBN 80-85871-41-6.

MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, s. 347. ISBN 80-246-0302-0.

PECHAR, Jiří. *Nad knihami a rukopisy*. 1. vyd. Praha: Torst, 1996, s. 284. ISBN 80-7215-000-6.

TYL, Otakar. *Terezín*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 133.

2 Elektronické zdroje

BIERNÁTOVÁ, Olga, SKŮPA, Jan. *Bibliografické odkazy a citace dokumentů dle ČSN ISO 690 (01 0197) platné od 1. dubna 2011* [pdf online]. 2011-09-02 [cit. 24. března 2013]. Dostupné z: <<http://www.citace.com/soubory/csniso690-interpretace.pdf>>.

Pavel Kohout. *Portál české literatury* [online] ©2013 [cit. 14. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.czechlit.cz/autori/kohout-pavel/author.bibliografie/>>.

Přepis rozhovoru Pavla Kohouta. *Příběhy 20. století, Paměť národa* [online] Zpracoval Jaroslav Richter, 2010-01-05 [cit. 15. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.pametnaroda.cz/story/kohout-pavel-1928-1004>>.

Slovník české literatury po roce 1945 [online] last update 2009 [cit. 15. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=43&hl=kohout+>>.

webové stránky Pavla Kohouta [online] ©2012 [cit. 13. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.pavel-kohout.com/biografie-cz.html>>.

Studie a články

ČULÍK, Jan. Případ Pavel Kohout – historie o tom, jak vás vyplivne stádo. *Britské listy* [online]. 2002-02-01 [cit. 14. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.blisty.cz/art/9568.html>>. ISSN 1213-1792.

FRANKL, Michal. Křišťálová noc (1938). In: *holocaust.cz* [online] 2011-09-26 [cit. 14. března 2013]. Dostupné z: <<http://www.holocaust.cz/cz2/history/events/pogrom1938>>.

GEJDOŠ, Pavel. V Brně pestrost (Brodwayske muzikály) i nuda (Dvě gorily proti mafii). *České noviny* [online] 2002-09-19 [cit. 17. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/v-brne-pestrost-brodwayske-muzikaly-i-nuda-dve-gorily-proti-mafii/16516>>.

HANKUS, Vladimír. Zvukové záznamy povstaleckého vysílání Českého rozhlasu. In: *Český rozhlas.cz* [online] ©1997-2013 [cit. 24. března 2013]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/zvukovagalerie/_zprava/zvukove-zaznamy-povstaleckeho-vysilani-ceskeho-rozhlasu—688490>.

HANUŠ, Jiří. Zakopaný pes komunistického režimu. In *Dějiny – Teorie – Kritika*. Díl I. s. 42-59 [online]. 2007 [cit. 15. února 2013]. Dostupné z: <http://issuu.com/muaavcr/docs/dtk_071>.

JELÍNEK, Tomáš. Nucená práce v nacionálním socialismu. In: „*Nepřichází-li práce k Tobě...*“ *Různé podoby nucené práce ve studiích a dokumentech*. [online] Praha: Kancelář pro oběti nacismu, 2003, [cit. 25. března 2013]. Dostupné z: <http://www.zivapamet.cz/assets/files/Studie%20k%20nucene%20praci_Neprichazi-li%20prace%20k%20tobe.pdf>.

JUST, Vladimír. Kohout, Kohout, Kohout. *Literární noviny*. [online] 1999, roč. 5, č. 21, s. 6-7 [cit. 13. února 2013]. Dostupné z: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/5.1994/21/7.png>>.

LUKEŠ, Emil. Nelidskost fanatismu. Nad Kohoutovou Hodinou tance a lásky. *Tvar* [online]. 1993, roč. 4, č. 4 [cit. 21. března 2013]. ISSN 0862-657 X. Dostupné z: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/4.1993/4/4.png>>.

Norimberské zákony. In: *holocaust.cz* [online]2011-09-26 [cit. 14. března 2013]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/cz/history/events/nuremberg_laws>.

PÁTKOVÁ, Petra. Malá hudba moci – světová premiéra v Národním divadle. *Český rozhlas – Umění a kultura*. [online] 2007-11-12 [cit. 16. února 2013]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/kultura/divadlo/_zprava/396946>.

PROFOUSOVÁ, Eva. Příspěvek Pavla Kohouta k česko-německému smíření. *Tvar* [online]. 1995, roč. 6, č. 42 [cit. 21. března 2013]. ISSN 0862-657 X Dostupné z: <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/6.1995/42/4.png>>.

SIEBERT, Detlef. British Bombing Strategy in World War Two. In: *BBC.com* [online]. 2011-02-17 [cit. 18. března 2013]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwtwo/area_bombing_01.shtml#five>.

TOTHOVÁ, Jolana. O pevnosti. In: *Pevnost Terezín – stránky pevnosti* [online] 2012 březen [cit. 24. března 2013]. Dostupné z: <<http://www.pamatnik-terezin.cz/cz/historie-sbirky-a-vyzkum/historie/policejni-veznice-v-male-pevnosti>>.

TREFULKA, Jan. *O Pavla Kohouta – O nových verších Pavla Kohouta* [pdf online]. 1954 [cit. 15. února 2013]. Dostupné z: <<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zdejin/2/trefulka.pdf>>.

ZEMAN, Pavel. David Irving a osvětimská lež. In: *holocaust.cz* [online] 2011-09-26 [cit. 14. března 2013]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/cz2/resources/texts/zeman_irving>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lucie Hambálková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jana Sladová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Obraz druhé světové války ve vybraných dílech Pavla Kohouta
Název v angličtině:	The Reflection of World War II in selected novels of Pavel Kohout
Anotace práce:	Cílem bakalářská práce je popsat, jak Pavel Kohout zachytil druhou světovou válku na příkladu románů <i>Hodina tance a lásky</i> a <i>Hvězdná hodina vrahů</i> . První dvě kapitoly jsou věnovány Pavlu Kohoutovi a zachycují význam autora v současné české literatuře a jeho biografii a bibliografii. Stěžejní část práce tvoří popis jednotlivých témat druhé světové války, jak jsou v dílech popsány, a jejich porovnání s historickou realitou.
Klíčová slova:	Pavel Kohout, <i>Hodina tance a lásky</i> , <i>Hvězdná hodina vrahů</i> , druhá světová válka
Anotace v angličtině:	The aim of this bachelor thesis is to describe the World War II as Pavel Kohout interprets it in his novels <i>Hodina tance a lásky</i> (The Lesson of dance and love) and <i>Hvězdná hodina vrahů</i> (The widow killer). The first and second chapter show the importance of Pavel Kohout in Czech literature and his biography and bibliography. The central part is the description of World War II topics and their comparison with historical facts.
Klíčová slova v angličtině:	Pavel Kohout, world war II, <i>Hodina tance a lásky</i> (The Lesson of dance and love), <i>Hvězdná hodina vrahů</i> (The widow killer)
Přílohy vázané v práci:	žádné

Rozsah práce:	50
Jazyk práce:	český